AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE DERGİSİ

SAYI: 689
2 EYLÜL 1967
FİYATI: 125 KURUŞ

Türkiyenin Sahilleri Meselesi Kamuoyunun Meselesi Oldu

Cilt: XXXIX *Yıl* : 14 Sayı: 689

SAHİBİ VE BAŞYAZARI :

Metin Toker

YAZİ İŞLERİNDEN SORUMI.U
GENEL YAYIN MÜDÜRÜ:

Kurtul Altuğ

MÜESSESE MÜDÜRÜ:

Tacettin Tezer

BU SAYIDA YAZI KURULU :

İÇ HABERLER KISMI: Teoman Erel, Yılmaz Gümüşbaş — MAGAZİN KISMI: Jale Candan, Tüli Sezgin, Hüseyin Korkmazgil — SİNEMA: Nijat Özön — DÜNYADA: T. Kemal — TİYATRO: Lûtfi Ay — İKTİSAT: Mehmet Tuğrul — YAYINLAR: İlhami Soysal — Spor: Naci Ertez

İstihbarat Tel: 10 73 82

KAPAK KOMPOZİSYONU:

K.Y.A.

KAPAK BASKISI:

Rüzgârlı Matbaa

FOTOĞRAF :

T.H.A. ___Dinçer Olcay

KLİŞE:

*Doğan K*lişe:

ABONE ŞARTLARI :

3 ayhk (12 nüsha) *12.50 li*ra
6 aylık (25 nüsha) 25.00 lira
1 senelik (52 nüsha) 50.00 lira
Geçmiş sayılar 250 kuruştur.

İLAN ŞARTLARI :

Santimi 20 lira
3 renkli arka kapak 3000 lira

AKİS Basın Ahlâk Yasasına uymayı taahhüt etmiştir.

DİZİLDİĞİ YER :

Rüzgârlı Matbaa

BASILDIĞI YER :

Hürriyet Matbaası - Ankara

BASILDIĞI TARİH :

30.8.1967

AKİS

HAFTALIK
AKTÜALİTE
DERGİSİ
RÜZGÂRLI SOK. No : 15
ANKARA TEL:11 89 92
P.K. 582

Kendi Aramızda

Bu hafta AKİS sayfalarında, kamuoyuna malolmuş bir konu üzerinde hazırlanmış bir inceleme yazısı sunmaktayız. Türkiyenin sahilleri ve bu sahillerin nasıl yağma edildiği sanırım ki, en etraflı şekilde "Sahiller" başlıklı bu yazıda anlatılmaktadır. Bu turizm mevsiminde binlerce yabancı turistin akın ettiği sahillerimizde, kendi sahil halkımız bile denizden yararlanamamaktadır. Bazı açıkgözler, İstanbuldan başlayıp Tekirdağa kadar uzanan "leb-i derya" üzerinde birtakım yerleri ele geçirmişler, üstelik, sahilden halkın yararlanmasını önlemek için de denize inen sokakları bile duvarlarla kapatmışlardır. Bu imtiyazlı kişiler kimlerdir, bu hakkı nereden almışlardır? Nedense, bu konu üzerine ciddiyetle eğilinmemektedir. Fakat son günlerde basında başlıyan kampanya, yağma olayını kamuoyuna duyurmuş ve mesele artık halka mal olmuştur. Şimdi İstanbulda hemen herkes, Sahiller Meselesini konuşmaktadır.

AKİS'in İstanbul ve Ankara ekipleri, bu konuyu incelemek için yoğun ve hızlı bir çalışma gösterdiler ve hiçbir yerde bulunamıyacak bilgilerle "Sahiller" başlıklı yazı sizler için hazırlandı. Bu yazı, "Sahil yağması" konusuna ışık tutacak nitelikte bir yazıdır.

Geçen hafta içinde, Ankaranın ünlü Kızılay meydanı yine önemli olaylara sahne oldu. Kıbrıslı mücahidler, Bulvarda bir gösteri düzenliyerek, Hükümetin Kıbrıs politikasını yerdiler. Sükanın polisi ise gençleri bir hayli hırpaladı. Bu arada, görev başındaki gazeteciler de cop yemekten kurtulamadılar. İktidarın başı, parti propagandası havasında gezip, ipe - sapa gelmez cevahirler söylerken, onun Zehir Hafiyesi, İçişleri Bakam Sükan, ortalığı karıştırdı. Kamuoyunun çok hassas olduğu Kıbrıs konusunda gösteri yapan Kıbrıslı mücahidlere reva görülen muamele, çok çevreden tepkiyle karşılandı. Nitekim Milli Güvenlik Kurulu, Çankayada, Cumhurbaşkanının başkanlığında toplandı ve Kıbrıs sorununu müzakere etti. Önemli olan, mücahidlerin coplanmasından çok, Kıbrıs sorununun geleceği olduğu için, AKİS sayfalarında, genellikle bu sorun ele alınmıştır. "Haysiyetli dış politika" diyerek kendilerinden önceki C.H.P. İktidarını yeren A.P. İktidarı, şu günlerde acz içindedir ve bu aczin belirtileri yurt dışına kadar taşmıştır. Zaten Kıbrıslı genç mücahidleri sokağa döken de, bu tutarsız politikadır. Şimdi bütün gözler, A.P.'nin Kıbrıs politikasına çevrilmiştir. Allah, AP.'yi, yorgan gitmeden kavganın bittiğini ilân edecek bir iktidar olmaktan korusun.

Saygılarımla

AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

Cilt: XXXIX Sayı: 689 2 Eylül 1967

YURTTA OLUP BİTENLER

Millet

Yassıadalılar hücumda!

Yassıadada hüküm giymiş olan eski DP yöneticileri,' bekledikleri restorasyon devrinin AP tarafından açılmayacağını kesinlikle anlamış bulunduklarından, Sonbahar için gürültülü bir kampanya hazırlamaktadırlar. Bu kampanyanın malzemesi olarak "Yassıadadaki cesetler" meselesi ortaya atılmış, onu Ali İparın "iade-i muhakeme" talebi takip etmiştir. Sonbahara kadar kamuoyu bu konular Üzerindeki tartışmalarla ilgilendirildikten sonra Celâl Bayar açıktan vaziyet alacaktır.

Yassıadalıları kampanyaya iten, ne İmralıdaki üç cesettir, ne de şımarık bir mirasyedinin gemileri. Hedefin ne olduğunu, bu haftanın başında Samet Ağaoğlu bir makalesinde açıkladı. Bayarın ve ekibinin gayesi, Yassıada hükümlerinin ilgası, yani, siyaset hayatına geri dönmenin imkânıdır. Bunun için, merhametleri celbedeceğine inandıkları bir de formül bulmuşlardır: Alınlarındaki kara vatan hainliği damgasının silinmesi! ,

Zaten, İhtilâlin âteşinin soğumasından itibaren eski DP ileri gelenleri milletin "merhamet, telleri" üzerinde varyasyonlar yaparak hem kendilerini hapisten kurtarmışlar, hem de AP'nin seçimleri kazanmalım sağlamışlardır. Menderesin "Hafıza-i beşer nisyan ile malûldür" sözünün doğru bir tarafı bulunduğu için eğer 27 Mayısta Ordu ve Gençlik Bayar - Menderes takımına dur demeseydi memleketin nasıl bir idare altına sokulacağı unutulmuştur. Bugünkü serbest, hür ve demokratik hava, 1960 yılının İlkbaharında tam kapalı bir rejime geçmek maksadıyla DP'nin yaptığı "İktidar Darbesi"ni hafızalardan silmiştir.

27 Mayıs, meşruiyet hudutlarının dışına çıkanlara karşı milletin direnişi olarak kalacaktır.

Ali İpar Yassıadada iken
"Fareli köyün, kavalcısı"

Yassıada hükümlüleri, Ali İparın yaptığı müracaatın neticesini beklemektedirler. Eğer bu müracaat kabul edilirse, yani Yassıadadaki Yüksek Adalet Divanı kararlarının tekrar görüşülmesi imkânının bulunduğu yolunda bir hüküm adlî organlardan çıkarsa, derhal, bütün hükümlüler bu yola gidecekler ve şahsi dilekçelerivle İparı takip edeceklerdir.

Ancak, hukuk otoritelerinin bu hafta AKİS'e belirttikleri fikir, Yüksek Adalet Divanının kararlarının

HAFTANIN İÇİNDEN

A.P. yolsuzluklara karşıymış!

Metin TOKER

İstanbulda, A.P.liler tarafından çevrildiği uzun süredir söylenilen bir takım dalavereler üzerine bu parti nihayet harekete geçmiş bulunuyor. Genel Merkez, kodamanlardan müteşekkil bir tahkik heyetini göndermiş, orada sorumlu A.P.'liler sorguya çekiliyorlarmış, deliller toplanıyormuş, tanıklar dinleniliyormuş. Bir takım ihraçların olduğu da bilinmektedir.

Türkiyede niçin, D.P. veya A.P. iktidara gelir gelmez çeşitli kademelerde yolsuzlukların başladığı hususu üzerinde biraz düşünmek lâzımdır. Vatandaşlar elbette ki "melekler" ve "şeytanlar" gibi "yolsuzluk yapmayanlar" ve "yolsuzluk yapanlar" diye iki sınıf değildir. Bütün yolsuzluk istidatlıları da, her halde D.P. veya A.P. teşkilâtında kapılanmış olamazlar.

O halde, neden, bu iktidarlar yolsuzlukları beraberlerinde getiriyorlar?

Bunun sebebi, bir defa, bu partilerin böyle bir felsefeyle kurulmuş olmasıdır. İkincisi, kurdukları idarenin partizanlığıdır.

Parti teşkilâtı yetkililerinin, bilhassa belediyelerde parayla iş takip edip bu işleri özel menfaatlere göre neticelendirmeleri usulünü en geniş ölçüde D.P. ve A.P. takip etmiş bulunsa da, sistemin yaratıcısı C.H.P.'dir. Tek parti devrinde, meselâ İstanbulda bunun şöhretli şampiyonları vardı. Ruhsatlar onlar kanalından alınır, fiyatlar onlar vasıtasıyla tâyin edilir, imar durumları onlar görülerek düzenlenirdi. Hattâ, çeşitli sahalar çeşidi kimseler arasında paylaşılmıştı. Meselâ manavlar haraçlarım filancaya verirler, şoförler falancaya verirlerdi. Tam bir şebekenin faaliyette bulunduğu o sıralar çok söylenirdi.

Bu, sistemin bir icabı olarak görülmelidir. Mesele, sistemin, iktidardaki parti teşkilâtının ileri gelenlerine bir nüfuz tanıyıp tanımamasıdır. Tek parti devrinde bu böyleydi. D.P. o yoldan yürüdü. A.P. aynı yönü takip ediyor. Bir, son Koalisyon Hükümetleri devrindedir ki partililer nüfuz sahibi edilmemişlerdir. Bunun neticesi olarak, yolsuzluk yapmak kudretini bulamamışlardır.

Bir "nüfuz suistimali"nin ilk şartı, şüphesiz, nüfuza sahip olmaktır.

D.P. de, A.P. de daima iyi çalışan teşkilâtlara dayanmışlardır. Çok seçimde C.H.P. "Oylarımı çaldılar!" diye sızlanırken bu iki partinin militanları atları kaçırıp Üsküdara varmışlardır. Bu iki partinin teşkilâtı için İktidar hep, mutlaka kazanılması gereken bir nimet kapısı olmuştur. Kapı ele geçirildikten sonra içeriye dalınmasını D.P. de, A.P. de önlememişlerdir. CHP.'nin son seçimdeki hezimetinin sebebini, bir bakıma, kendi teşkilâtının ileri gelenlerinin Koalisyon Hükümetleri zamanında uğradıkları hayal sukutunda aramak lâzımdır. Buna mukabil eski D.P.'li olan AP.'liler "o iyi günler"in ancak bir A.P. İktidarıyla gelebileceğini bildiklerinden canlarım dişlerine takarak çalışmışlardır.

Partilerin, ancak bir itici kuvvetle ilerleyebilecekleri tabiidir. Nimet elde etmek "itici kuvvetler"in belki de en tesîrlisidir. Ama bir uzun vâdede astar yüzden pahalıya geldiğinden partilerin buna dayanması felâket sebeplerini teşkil etmektedir.

O bakımdan, daha kuruluşlarında veya hayatlarının bugünkü devresinde akıllı partiler başka bir itici kuvvet bulmakla mükelleftirler. D.P.'nin ilk günlerinde, tek partiden çıkan C.H.P.'de itici kuvvet hâlâ menfaat iken Demokratlar Demokrasi için, idealistçe çalışırlardı. Şimdi C.H.P.'de Ortanın Solu politikası, memleketin sosyal ve ekonomik sorunlarına bir çare olarak idealistleri etrafına toplamaktadır. Buna mukabil mideciler, artık kendileri için fazla iş kalmadığım anladıkları altı oklu gemiyi terketmektedirler. Bugünkü partiler arasında T.İ.P.'in de, kendine göre bir idealinin bulunduğunu kimse inkâr edemez.

A.P.'de bu yoktur. Bu olmadığı için de, hangi tahkik heyeti nereye giderse gitsin, bünye, rahatsızlığından kurtarılamayacaktır.

Üstelik A.P. İktidarı da, yolsuzluklarla ciddi şekilde mücadeleye niyetli bir iktidar intibaını hiç, ama hiç vermemektedir. Ayyuka çıkan ve cürmümeşhut halinde yakalanmış olan Porselen Rezaletlerinin, Zeytinyağı Rezaletlerinin fiilen takipsiz kalması "gemisini kurtaran kaptan" felsefesini yaymaktadır.

Bir yolsuzluk her toplumda olur. Her partinin içinden bir yolsuzluk kahramanı çıkar. Bunun o toplum veya o parti için ayıp bir tarafı yoktur. Ayıp olan, ortaya çıkmış, dumanı üstünde yolsuzlukların "Aman, prestijimizi kırar", yahut "Kırık kol yen içinde" düşüncesiyle uyutulmasıdır. A.P. İktidarında hissedilen, bu temayül. Bu temayül bir defa hissedildi mi, ne kadar yolsuzluk heveslisi varsa, zil takıp oynamaya başlar.

Yolsuzlukları Başbakan nutuklarıyla önlemeye, yahut korkutmaya kalkışmak sel önünde şemsiye açmaktır. "Biz temiz İktidarız" diye binbir yemin etseniz, yolsuzluklar ceza görmedikçe kimse inanmayacaktır. Porselen hikâyesinin sanıkları ellerini, kollarım sallayarak dolaşıyorlar. Zeytinyağcılar belki hâlâ zeytinyağı karıştırıyorlar. Kamuoyunun heyecanı, bu konularda İktidarda hiç hissedilmiyor. Hattâ "Ticarettir, dur!" felsefesi, açıkça söylenmese bile belli ediliyor.

Bir yandan, bünyesinde nüfuz suistimaline müsait ve açık bir parti teşkilâtı. Yani, teşkilâtının ileri gelenlerine nüfuz sağlayan, tanıyan bir parti zihniyeti. Öteki taraftan, ticareti fazla müsamahalı olan, fertlerin zengin olmasını memleketin zengin olması sanan, maddi başarıları, kullanılan usulleri kaale almaksızın takdir eden bir iktidar anlayışı.

Böyle olunca, daha çok nüfuz suistimali hadisesi A.P. içinde ortalık karıştıracak ve daha çok tahkik heyeti, göz boyacılığı yapmak için oradan oraya dolaşacaktır. Bünyevî arızaların arızi çarelerle düzeltilebildiği henüz görülmemiştir.

kesin bulunduğu, onlar üzerinde tartışmanın da, iade-i muhakemenin de imkânsız olduğudur. Zaten egzantrik Ali İpar ve onun reklâm meraklısı avukatı bu çıkışı, bir netice almaktan fazla kendilerinden bahsettirmek için yapmışlardır.

Anayasayı değiştirmeden 27 Mayısa ve onun temel tasarruflarına ilişmek kabil olmayacaktır.

Bundan dolayıdır ki Sonbaharda, DP'nin girişeceği büyük taarruzda, daha ziyade halkın hislerinin "Cesetler Hikâyesi" ile tahrik edilmek istenileceği anlaşılmaktadır. Tabii bu, mutlaka bir huzursuzluğun ve karışıklıkların sebebini teşkil edecektir. Bayarın, daha Kayseri hapishanesindenberi bu niyeti kafasında taşıdığı, hapishane arkadaşlarından Mithat Permin yaptığı açıklamalardan anlaşılmaktadır. Memleketteki havanın zamanla değişmiş olduğu yolunda bir teşhise sahip eski komiteci, gafil avlandığını sandığı 27 Mayısta bulamadığı "sivil halk desteği"ni bu sefer bulacağı inancındadır.

Tabii bu teşhisi de, çok teşhisi gibi hatalıdır ve halk, bir avuç şahsî kin ve iğbirar sahibi kimse uğrunda memleket huzurunun bozulmasını desteklemeyecektir.'

Kaldı ki, Ordudaki son tayinler, yüksek komuta kademesinde de 27 Mayısa dokundurmamak, onu Ordunun mukaddes bir malı saymak azmindeki ilerici ekibi kilit noktalarına getirmiş veya orada tutmuştur.

Kıbrıs

Alevli günler

Saat 15'e yaklaşıyordu. İçişleri Bakanı Faruk Sükan birkaç resim göstermiş, fakat bahsettiği "band"ı dinletmemişti. Sükan, mücahidlerin dövülmesi olayım izah için gençleri, suçluyor, komünist tahrikçilerden ve provokatörlerden bahsediyor, polisin kanunları uyguladığını söylüyor ve özellikle, heyet mensuplarından, "Hocam" diye hitabettiği Prof. Manizadeyi iknaa çalışıyordu. Kıbrıslı türklerin Türkiyede bulunan liderlerinden kurulu ve Rauf Denktaş başkanlığındaki heyet, saat 14.30'danberi Sükanın odasındaydı. Heyette, Kıbrıslı türklerin Ankarada oturmağa mecbur edilmiş Cemaat Meclisi Başkanı Rauf Denktaştan başka, Ankara Kıbrıs Kültür Derneği Başkanı Mehmet Ertuğruloğlu, İstanbul Kıbrıs Kültür Derneği Başkanı -ve Faruk Sükanın Tıp Fakültesinden hocası- Prof. Derviş Manizade ile Kıbrıstan yeni gelmiş olan Temsilciler Meclisi Başkan Vekili Orhan Müderrisoğlu bulunuyorlardı.

Bu görüşmede, tarafların amaçları başka başka idi. Kıbrıslı liderler, Kıbrısla ilgili faaliyetleri son derece esrarlı ve gizli bir hale getirmiş olan Hükümetten bilgi almak ve bir ümit ışığı görebilmek, bu arada, polis takibi altındaki Kıbrıslı öğrenci mücahidlerin durumunu izah için gelmişlerdi. Sükanın niyeti ise, Kıbrıslı liderlere, polisin mücahidlere karşı davranışının doğru olduğunu izah ve onları Kıbrıslı mücahidlerin yeni hareketleri ni önlemeye davet idi. Ama, o kısa görüşmede bir sonuç alınamadı. Zaten bunun bir "ön görüşme" olması uygun bulunmuştu. Ne Kıbrıslı liderler Kıbrıs konusunda bilgi alabildiler ve ne de Sükan, polisin haklılığı yönünde onları ikna edebildi. Liderler, kendileri tarafından mücahidlerin yatıştırılabileceği görüşüne şu cevabı verdiler:

"— Çocuklar, yapacakları işleri bize haber vermiyorlar. Gösterilerden şu şartla vazgeçebileceklerini söylediler: 'Hükümet sizleri ikna ederse ve siz de bize gelip, dâva iyi yoldadır, bundan eminiz derseniz, vazgeçeriz..."

Bu haftanın başında Pazartesi gününe rastlayan görüşme, saat 15'e doğru sona erdi. Saat 15'teki Milli Güvenlik Kurulu toplantısına katılacak olan Sükan, heyet üyelerinden ayrılırken, akşam saat 10'da görüşmeye devam edilebileceğini söyledi. Millî Güvenlik Kurulu toplantısından sonra, muhtemelen, Cumhurbaşkanı bir yemek verecekti. O yemekten sonra heyetle tekrar biraraya gelebilirdi.

Kanlı Çarşamba

Bu görüşmenin yapıldığı sıralarda, Başbakan Demirelin Buğday sokaktaki evinde de bir başka toplantı devam ediyordu. Demirel ve "İç Kabine"si ile MİT -Milli İstihbarat Teşkilâtı- Başkanının katıldıkları bu toplantı sırasında bazı Dışişleri ve Emniyet memurları, üzerinde "Çok Gizli" yazdı bazı dosyaları Demirelin evine taşıdılar. Toplantıda görüşülen konu, Kıbrıstı. Tabii, yalnızca Adadaki olaylar değil, Ankaradaki olaylar ve Türkiye çapında bir mahiyet kazanması ihtimali bulunan protesto hareketleri üzerinde de kafa patlatıldı. Hattâ, işin bu tarafına daha büyük önem verildiğini düşünmek mümkündür. Çünkü aynı gün İzmirden gelen haber hiç de içaçıcı değildi: MTTB liderleri, İzmirde, "Ankaradaki mücahidlerin faaliyetlerini destekliyoruz" demişler ve şu haberi vermişlerdi: "Yakında, Türkiye çapında mitingler düzenliyeceğiz. Arkasından da Kıbrısa gönüllü kampanyası açacağız!"

Saat 15'te Milli Güvenlik Kurulu toplandı. Toplantıya gelenlerin yüzleri ciddi, hattâ asıktı. Toplan-

Ankara sokaklarında Kıbrıslı mücahidler
Çok elin sesi var..

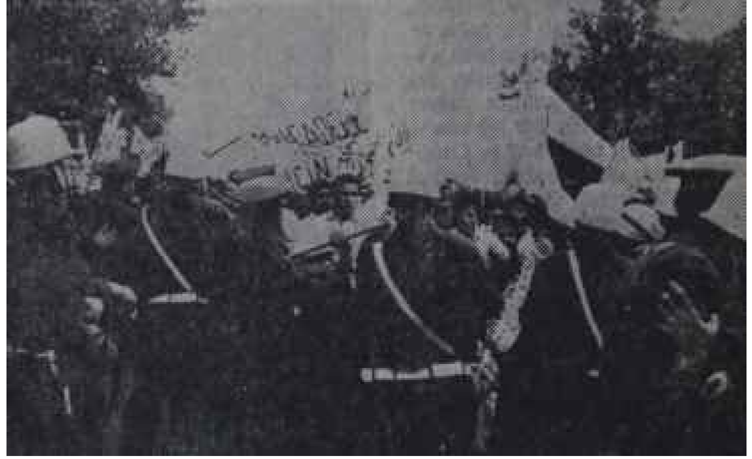
tıya katılmak üzere evinden çıkan Demirci, burada gazetecilere, "Olayların muhasebesini yaptık" dedi.

Bu ön gelişmeler, Millî Güvenlik Kurulu toplantısını son derecede önemli bir hale getirmişti. Millî Güvenlik Kurulu toplantısından önce de Çağlayangil, saat 11'de, Amerikan Büyük Elçisi Parker Hart'ı kabul etmiş, bundan başka Atinadan acele çağrılan Büyük Elçi Turan Tuluy ile görüşmüştü.

Doğrusu, Pazartesi günü Ankarada siyasî gelişmeler pek hızlı ve çeşitliydi. Kıbrıs konusundaki tutum çok değişmişe benziyordu. Bu hızlı değişikliğin sebebi, herhalde, Kıbrıstaki bazı gelişmeler değildi. Kıbrısta son zamanlarda çok önemli ve türkler aleyhinde sürüyle olay olmuştu ama, Türkiyede bu kadar ciddi bir faaliyete bu yüzden pek rastlanmamıştı. Demirel Hükümetini bu telâşlı faaliyete sevkeden, Türkiyedeki tepkilerin kontrolden çıkmasıydı, ki, gerçekten bu haftanın başında böyle bir ihtimal vardı. Hükümet, hiçbir şey yapmasa da, şu birkaç günü çok şey yapıyor görünerek geçirmeli ve olayları frenlemeğe, meseleyi tekrar küllendirmeğe çalışmalıydı. Bu bakımdan, pek gösterişli ve hızlı faaliyetlerin halkoyuna karşı bir "faaliyet gösterisi" olması da mümkündür.

Halkoyu harekete geçirilmişti, başlıyan hassasiyet, yayılma ve şiddetlenme eğilimi gösteriyordu. Mücahidlerin ve onlarla birlikte gazetecilerin Sükan polislerinin coplarıyla ve tekmeleriyle dövülmesi, Demirel Hükümeti için pek talihsiz ve basiretsiz bir davranış, olmuş, "Halkın uyutulan, afyonlanan ilgisini uyandırmağa ne pahasına olursa olsun kararlıyız" diyen mücahidler, ilk etapta, amaçlarına fazlasıyla erişmişlerdi.

Türk halkoyu, Süleyman Demire, lin eğlenceli gezileriyle meşgul ve Kıbrıs konusu gazetelerde ikinci, hattâ üçüncü plâna itilmişken, birdenbire böyle heyecanlı ve sert rüzgârların esmeğe başlaması, geçen hafta Çarşamba günü cereyan eden olaylarla ilgilidir. O gün, Ankara-, daki Kıbrıslı mücahidler bir protesto yürüyüşü düzenlediler ve polisin ölçüsüz derecede gaddar tutumu ile mesele bir meydan dayağı halini aldı. Bu arada gazetecilere de dayak atılınca, işler çığımdan çıktı.

Başkentte mücahitleri coplayan Toplum Polisi
Eski devir hortluyor mu?

Polisin -ve olayları o anlarda Emniyet Müdürü Abdurrahman Lami ile devamlı telsiz irtibatı kurarak ve ânında direktifler vererek izleyen İçişleri Bakam Faruk Sükanın-, olayların bu şekli alması hakkındaki mazereti, "mücahidlerin izinsiz yürüyüş yapmaları, komünistlerin ve provokatörlerin onları tahriki sonucu polise hücum etmeleri" idi.

Polisin ve Sükanın mazeretinin ikinci kısmı olan "mücahidlerin polise hücum etmeleri" hususu gerçekten komiktir. Tam tersine, hücum eden, Toplum Polisi olmuştur. Hem de mücahidlere, "Makariosun piçleri", "ingiliz piçleri" diye küfrederek!..

Mücahid avı

Olaydan sonra iki yönlü bir faaliyet başladı. Hükümet, görev yaparken, yaka numaralan sökülmüş polislerden dayak yiyen gazeteciler yüzünden basınla arasının tehlikeli şekilde açılmasından endişe ediyordu. Bu sebeple, gazetecilere karşı bir "özür dileme" yarışı başladı. Mücahidlere karşı ise tam bir sindirme politikası izleniyordu.

Olaydan hemen sonra Vali ve Emniyet Müdürü, Ankara Gazeteciler Cemiyetini ziyaret ederek, üzüntü bildirdiler, Aman, ne kadar üzülmüşlerdi! Hem, dayak yiyen gazetecileri polis tanımamıştı. Suçlular derhal tesbit edilecek ve cezalarını göreceklerdi. O kadar üzülmüşler, o kadar üzülmüşlerdi ki... Yeni yöneticilerinin elinde aktif bir nitelik kazanmış bulunan Ankara Gazeteciler Cemiyeti ise, suçlu polislerin -görünüşte de olsa- yöneticiler tarafından tesbitinin arzulandığı kendilerine bildirilince, orijinal bir buluşla bir sergi düzenledi. Sergi, dayak yiyen gazetecilerin ve fotoğrafçıların emeği ile hazırlandı. Olayları pek güzel belirten resim ve yazılar, geniş bir panoya yerleştirilerek, Kızılayda Pikniğin önüne konuldu. Toplum Polisinin yaptıkları bu sergide açıkça görülmekteydi. Ankaralıların çok büyük ilgisiyle karşılanan bu sergiye yöneticilerin. ne kadar tahammül edebilecekleri de merak konusuydu. Tahammül ancak bir gün devam etti. Serginin konulduğunun ertesi günü, Ankara Valisi, Cemiyet Başkam Beyhan Cenkçiye telefon ederek,

"— Serginizi gördüm. Toplum Polisi ağır şekilde teşhir ediliyor. Sanıyorum, birkaç gün de durdu. Artık kaldırmanız mümkün mü?" diye nazikâne sordu.

Cemiyet Başkanı, serginin üç gün için konulduğunu, süre dolunca kaldırılacağını bildirdi.

Öteyandan polis, mücahidlere "yıldırma politikası" uyguluyordu. Ankarada müthiş bir mücahid avı başlamıştı. Polisler, bir yerde tanıdıkları bir Kıbrıslıyı derhal karakola götürüyorlar ve çekilen fotoğraflardan teşhis ederlerse, tutukluyorlardı. Kıbrıslı öğrenenlerin Maltepedeki yurtlan çok sıkı bir tarassut altındaydı. Sivil polisler binayı ve

girip çıkanları kontrol ediyorlardı. 01 AU 092 plâkalı siyah bir polis arabası, yurdun önünde sabahtan akşama kadar nöbet tutuyordu. Bu araba bir defasınla, yurttan arabası ile ayrılan Kıbrıslı bir öğrenciyi lık iki arkadaşını takip etti ve Genç--- caddesinde durdurarak. Birinci Şubeye götürüverdi. Cumartesi günü yurdun telefonu kesildi .

Vatansız mı kalacaklar?

İçişleri Bakanı Faruk Sükan, Cumartesi öğleden sonra, Kıbrıslı liderlerle temas etti Rauf Denktaşla yaptığı konuşmada, mücahidler olaylara devam ederlerse,'Hükümetin tedbir düşüneceğini bildirdi. Bu tedbir, sızan haberlere göre polislerin sık sık, "Ecnebi pasaportu taşıyorlar, ona göre davransınlar" diye daha önceden de una ettikleri, "ikamet izninin iptali"dir! Yavru vatan için savaşan, sonra oradan çıkarılan ve bir daha oraya dönmemeleri ihtimali büyük olan -bu, Makariosun iznine bağlıdır- mücahidler, anavatan bildikleri Türkiyede bir de bu tehditle karşıkarşıya geliyorlardı: Vatansız bırakılacaklardı!

Polis çevrelerinde, "mücahidlerin hareketini Rauf Denktaşın düzenlediği" kanaati hâkimdi. Bunu ihsas da ediyorlardı. Oysa Denktaş, olayların başladığı gün İzmirde idi! Ama yine de, "onlar başlattı, onlar durdurabilir" düşüncesiyle liderlerin mücahidlere tesir etmeleri için çaba gösterildi. Sükan, Cumartesi öğleden sonra İstanbula. Prof. Derviş Manizadeye telefon etti, "Hocam" diyerek, olaylar hakkında kendisine izahat verdi ve polisin suçlu olmadığını ispata çalıştı. Mücahidleri yatıştırmağa çalışıyorlardı.

Ama mücahidler, yayınladıkları bildirilerde ve düzenledikleri basın toplantısında belirttikleri gibi, gayelerine erişinceye, yani türk milletini heyecanlı ve kararlı bir hale getirinceye kadar direnmeğe kararlıdırlar. Bunun gerekçesi olarak, Adadaki olayları göstermektedirler. Gerçekten de, Adada durum çok kötüdür. Kıbrıstaki türk işçi lideri Necati Taşkının Türk-İş Başkanı Seyfi Demirsoya gönderdiği 22 Ağustos tarihli mektupta durum açıkca anlatılmaktadır:

"Kıbrısta olaylar birbirini takip ediyor. Rum baskısı her gün artmakta, hayatı tahammül sınırlarından çıkarmaktadır. Son bir ay zarfında Baf ve kazasında devam eden mezalim, tüyler ürperticidir. Altı türk vahşice katledilmiş, altı türk de kaçırılmıştır. Kaçırılanların âkibeti meçhul olmakla beraber, emin kaynaklar, bu soydaşlarımızın gaddarca öldürüldüklerine inanmaktadırlar. Katliâm şimdi balta ve nacaklarla, el, kol ve başın kesilmesiyle devam ediyor. 18 Ağustos akşamı Poli yakınındaki Limni madeninde çalışan bir işçimiz kahpece vurularak şehit edilmiştir. Bir süre önce Lefke dışında türk işçilerini taşıyan bir kamyon, ramların yerleştirdiği bir bubi tuzağına çarparak harap olmuştur. Yine Köfünye civarında yerleştirilen bubi tuzakları, en az altı -çoğu çocuk- soydaşımızın canına mal oldu. Kambili Horona köyüne yaklaşan ram millî muhafızları, köyü ateş yağmuruna tuttular. Dört soydaşımız şehit oldu. Öteki yerlerde de sık sık, karşılıklı silâhlı çatışmalar olmaktadır.. Bunlarla birlikte yürütülen iktisadî abluka ve pasif mukavemet, her türlü tahammülü kaçırmaktadır.."

Rauf Denktaş
Başkentte bir Kıbrıslı

"Bekledim de gelmedin.."

Bu mektup, Kıbrıstan Türkiyeye gelen binlerce imdat mektubundan sadece birisidir. Bu imdat mektuplarından çoğunu, daha Kıbrısta çarpışabilecekken apartopar Türkiyeye getirilen ve öğrenci yurtlarında işsiz güçsüz oturup, Üniversitenin açılmasını bekleyen mücahidler ailelerinden almakta ve deliye dönmektedirler. Bu mücahidlerden biri,

"— Dışişleri Bakanı Çağlayangil, emrivakilere müsaade etmiyeceğiz' diyor. Peki, emrivaki nedir? Bir defasında ille de 500 türkün birden mi kesilmesini bekliyorlar? İşte, katliâm yürüyor, ama ağır ağır. Papaz kurnazdır, öyle toptan katliâm yapmaz. Peki, son türk kesilinceye kadar, bizimkiler, emrivaki olmadı ki.." diye bekliyecekler mi?" demiştir.

Kıbrısa ait müthiş haberler gelmektedir. Türk cemaatinin moralinin iyice kırıldığını, Kıbrıstan gelenler anlatmaktadırlar. Hattâ cemaatin, Kıbrıstan - göçeceği günü bekliyerek para biriktirmeğe çabaladığı anlatılmaktadır. Rumlar Kıb--sta, hücuma geçtikleri anlarda, türklerle alay etmekte, "Bekledim de gelmedin" şarkısını çalmaktadır. lar!

Buna karşılık Hükümet, ortalığı tozpembe gösterme çabasındadır. Rauf Denktaş bu konuda,

"— Çocukları ne tahrik etmiştir, kim tahrik etmiştir, diye arıyorlar. Kıbrıstaki gerçek durum tahrik etmiştir" demektedir.

Mücahidlerin, "Hükümet sizi ikna ederse, siz de bize gelip 'dâva iyi yoldadır" derseniz, vazgeçeriz" dedikleri liderler, Hükümet tarafından aydınlatılmamışlardır. Denktaş, "Siz, şu anda çocuklara, dâva iyi yoldadır' diyecek durumda mısınız?" sorusuna şu cevabı vermiştir.

"— Hayır! Aydınlanmış değiliz!."

Sükanla görüşmüş olan Kıbrıslı liderler, Kıbrısta fiilen enosisin gerçekleştiğini ifade etmektedirler. Denktaş,

"— Enosis oldu mu ne olacak? Yunan Bayrağı çekecekler, askerler ve polisler Yunan Kralına bağlılık yemini edecekler ve mülkî idare Yunanistan namına yerli ramlar tarafından yürütülecek. Bunların hepsi bugün olmuştur. Resmî bir açıklama ile enosisi ilân etmemelerinin sebebi, Türkiyenin tepkisinden korkmalarıdır. Ama bu durum devam ederse, beş sene İçinde orada türk kalmaz.." demektedir.

Denktaş, millî dâvaların milli heyecanla takip edilebileceğine inandığını, bu heyecanı söndürmeğe matuf hareketleri tasvip edemiyeceğini bildirmiştir.

Kıbrıslılar arasında kesin bir kanaat haline gelen, AP Hükümeti" nin, Kıbrısı, "bir tâviz karşılığında Yunanistana teslim etmenin hazırlığı içinde olduğu"dur. Kavgaya devam etmek isteyenlerin. Kıbrıstaki cemaat yöneticileri ve Türk Hükümeti tarafından "müfrit" diye adlandırılarak baskı altında bulundurulmaları, bu "müfritlerden sayılan mücahidlerin -1966'da 504,1967'de 450 mücahid- Türkiyeye getirilmeli, bir plânın işareti olarak kabul edilmektedir. Bu plân, Kıbrısta direnecek türkleri Kıbrıstan uzaklaştırmak ve kimsenin direnme gücü kalmayınca, "İşte, Kıbrıs cemaati de direnmekten vazgeçti. İyıkötü bir hal şekline razı olmaktan başka çare kalmadı" diye, üs kabilinden bir sadaka ile kamufle edilmiş enosise rıza göstermektir. Ama eğer. plân gerçekten bu ise, geri tepmiştir. Çünkü, "müfrit" diye Kıbrıstan uzaklaştırılan mücahidler, kavgalarına Ankarada devam ederek hem oyunu bozmuşlar, hem de Demirel Hükümetini Türkiye içinde de çok zor durumda bırakmışlardır. Hükümet, bu yüzden olacak, Kıbrıstan getirilmesi daha önce kararlaştırılan 450 mücahidin gelişini durdurmuştur.

Sahiller yağmacılara karşı bir fedai!

(Kapaktaki mesele)

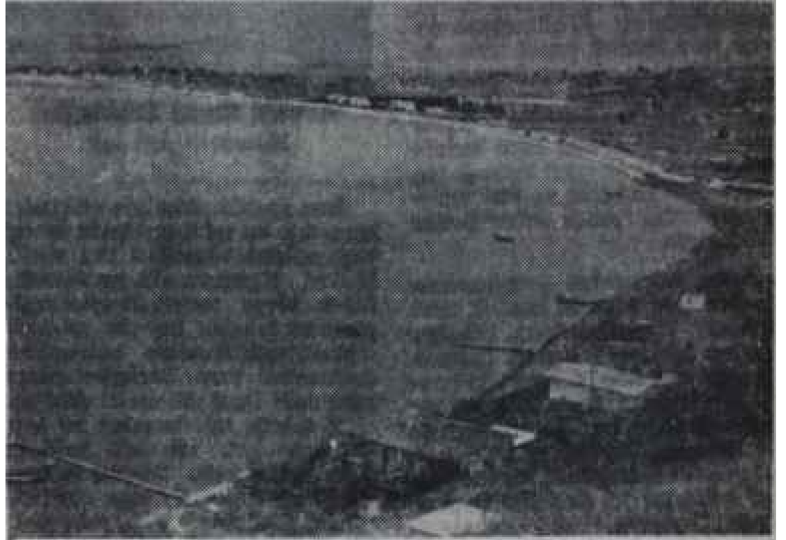
Beyaz spor gömlekli, rengi uçmuş kot pantalonlu, kırçıl saçları kısa kesilmiş, yanık tenli, orta boylu, biraz da pehlivan yapılı adam, turuncu renkli kalınca bir dosyayı açarken iki saat sürecek konuşmasına, oldukça samimi bir şekilde, şu cümlelerle başladı:

"__ Bu meseleyi millet olarak halletmediğimiz takdirde, hiçbir şey düzelmiyecektir. Korkaklık, pısırıklık, nemelâzımcılık devam ettikçe hiçbir şey olmaz. Bir avuç mutlu azınlık ve zümre, istediğini yapıyor. Devlet diye birşey kalmadı. Bir yağmadır gidiyor. Bu böyle devam ederse, yakın bir gelecekte, Çanakkalede, yağmacıların iki ucu birleşir. Gidiş, bu gidiştir!"

İstanbulun Feriköy semtinde, Şahap sokak 28 numaralı apartmanın üçüncü katındaki kendi dairesinde, bu haftanın ilk günü saat 19'dan 21'e kadar AKİS muhabiri ile konuşan -daha doğrusu dertleşen- adam, İstanbul Barosunun onsekiz yıllık avukatlarından Suavî Raşidoğlu idi. Bu, evlilik çağım geçirmiş olmasına rağmen hâlâ bekâr yaşamaya hevesli enerjik avukat, denebilir ki, Türkiyede "sahillerin yağma edilmesine karsı", maddî ve manevi her türlü fedakârlığı üzerine alarak, mücadele bayrağını açmış ilk insandır. Zira onun mücadelesi, son günlerde fazlaca sözkonusu edilen "sahillerin yağma edilmesi" konusuyla ilgili haberlerin çıkışından tam sekiz yıl öncesine kadar uzanmaktadır. Yıllardanberi denizi halkın istifadesine açmak için tek başına mücadele eden Avuka Raşidoğluna göre, -özellikle İstanbulda-, vatandaşın denizden serbestçe baplık kurmuş, savcıların emriyle harekete geçen polislerce derdest edilmiş, mahkemelik olmuş, fakat yılmamıştır. Danıştaya, Yargıtaya gitmiş ve "Allahın insanlara verdiği nimetlerin, Hindistandaki kast istemi gibi, belirli bir sınıf ve zümrenin malı edilemiyeceğini", "kuşa döndürülmüş" kanunlara rağmen ispatlamaya çalışmıştır.

Sahillere hücum!

Cahil boylarında ömür tükettikleri halde, yılda bir defa denize girmek fırsatım bulamıyanların ülkesi haline gelmiş bu memlekette, gerçek anlamıyla bir "sahil yağmacılığı", bundan 30-40 yıl öncesinden başlamaktadır. İkinci Dünya Savaşından önce İstanbul sahillerinde

Küçükçekmecede sahil boy
Bir karış yer yok!

yararlanması imkânsız hâle gelmiştir ve ayrıca, yağmacılar, halkın "deniz manzarası"nı dahi kendi tekellerine almışlardı.

Eğer 1959 Temmuzunda birgün, Avukat Raşidoğlu, tesadüfen Anadolu yakasındaki Kartal semtine bağlı Dragosa gidip de, karşısında, sahile inecek yerlerde "Yabancılar giremez" levhalarını görmeseydi, belki de bu konunun üzerine hiç eğilmiyecek, kendisine dert edinmiyecekti. Fakat "leb-i derya"nın çeşitli yerlerine konulan bu "yasak" ikazlı tabelâlardır ki Avukat Raşidoğlunu bu konuyla ilgilenmeğe zorlamıştır. Bu yolda, yıllardanberi karakollara düşmüş, milyonerlerle ah-

güneşliyen, külotlu turistlerin halk üzerinde uyandırdığı şaşkınlığı, otuzbeş yaşın üzerindekiler hâlâ hatırlamaktadırlar. Bu şaşkınlıktan ancak, İkinci Dünya Savaşının sonunda kurtulmağa başlanmıştır. BU uyanışla birlikte ortaya çıkan önemli bir problem ise, "denizden ve güneşten istifade" olmuştur.

Türkiye, deniz, kum ve güneş yönünden tabiatın en cömert davrandığı bir ülke olmasına rağmen, bu üç nimetten en az yararlanan halk, türk halkıdır. Bunun somut örneği ise, İstanbul ve çevresinde görülmektedir. İstanbul dan Tekirdağa yapılacak bir gezi, vatandaşların bu nimetlerden nasıl yoksun

bırakıldıklarım göstermeye yetecek sayısız örneklerle doludur. Bazı açıkgözlerin -ki bunlar ya kişiler, ya kurumlar veya şirketlerdir-, sahilleri nasıl açık ve somut bir şekilde yağma ettiklerim gözönüne serecek nitelikte olan bu geziye katılan en katı yürekli bir insanın bile, gördüğü manzara karşısında yüreğinin burkulmamasma imkân yoktur. Denize elverişli bütün kumsallar çirkin şekilde paylaşılmıştır. Moloz yığınları, salaş sundurmalar, hasırdan yapılmış garip gölgelikler, briket duvarlar, çadırlar, barakalar, sahilleri baştanbaşa istilâ etmiştir. 150 Km.'lik sahil şeridinde, deniz ve kumdan vatandaşın serbestçe yararlanabileceği bir karış yer, hemen hemen kalmamıştır. Florya kampinglerinden Küçükçekmeceye kadar olan kumsal çeşitli tesislerle kapatıldığından, halkın ücretsiz olarak denize girmesi imkânsızlaşmıştır. Büyükçekmeceye kadar "yar" şeklinde devam eden şeridin denize girmeye elverişli kumsalı ise,, gene çeşitli kamplar ve özel tesisler tarafından "yasak bölge" haline getirilmiştir.

Anaşa burnundan Bababurnuna kadar devam eden 35 Km.'lik sahil şeridinin Büyükçekmece belediye sınırları içindeki 4 Km. lik kumsalı da istilâya -daha doğrusu yağmaya, uğramıştır. Burada en güzel yeri tekeline alan ise Milli Savunmaya ait kamptır. Belediyeye kala kala 900 metre uzunluğunda bir sahil şeridi kalmıştır ki, Belediye Başkanı Şevket Tuncay,

"— Bu, 1 kilometreye yakın kısım, Belediyenin tapulu malıdır. Ama, şahsen ben kapatmak istiyorum burayı. Kapatmadığımız yerden kum çekiliyor. Buranın etrafını çevirip, ücretle denize girilebilecek rahat bir yer haline getirmeyi dür şünüyorum" diye dert yandı.

Tekirdağa kadar uzanan sahilde, 7.5 milyon liraya kurulan -İstanbul Motel gibi- tesislerin yanısıra, 7.5 liraya meydana getirilen gölgeliklerin de vatandaşları "kazıklamak" için plânlanmış olması gerçekten acıdır. Milyonerlerin motellerinde bir kişi, 60-120 lira ile 24 saatin keyfini çıkarabilirken, kendi arabasıyla gelmiş, kandan, güneşten, denizden yararlanmak istiyenler, en az araba park ücreti olarak, Allahın kumsalında 10-15 lira ödemek zorunda kalmaktadırlar.

Avukat Suavi Raşidoğlu
Müvekkili pek çok

Arsa spekülatörlerinin milyonlar kazandığı bu sahil şeridinde bu tip yağmacıların ekmeğine yağ süren, Medenî Kanunun 639. maddesidir. Bu maddeye sulun dayıyan açıkgözlerin, bundan beş-altı yıl önce, mahalli mahkemelere başvurarak, sahillerdeki bazı parselleri yirmi yıldanberi işgal ettiklerini dört yalancı şahitle ispatlamaları ve tapu talep etmeleri, sahilleri bugünkü hale getirmiştir. Dâvalarda taraf gösterilen Hazinenin veya köy hükmî şahsiyeti adına takipçinin mahkemelerde hazır bulunmayışı, tescil işini kolaylaştırmıştır. Marmara Ereğlisinde, Belediye sınırları içindeki 20 Km. lik sahilin şimdilik sadece yarısından yararlanılabilmektedir. Belediye, çaresizlik içinde kıvranırken, sahillerdeki değerli arsalar, spekülatörler tarafından sahiplerinden 10-20 liraya alınmakta ve kapatılmaktadır.

Bir zamanlar -çok değil, bundan beş yıl öncesine kadar- uluslararası bir yol olan Londra asfaltında Kumburgaz sahili, hiç değilse, 4 Km. kadar, sahili takip ederdi. Bugün bu yolun sahille hiç bir ilgisi kalmamıştır. Bu durum, sadece Marmaranın kuzeybatı kısmında değil, hemen her tarafında aynidir. Hattâ Şilede ve Kilyosta da durum bundan farklı değildir. Türkiyedeki bir özel bankanın sahiplerinden bir milyonerin, bu konuda büyük spekülâsyonlara giriştiği söylenmektedir.

İstanbulun acıklı durumu

Aslında en büyük "yağma" veya "talan", bizzat İstanbulun Belediye şuurları içinde cereyan etmektedir.

Sayıları iki elin parmağını aşmıyan plajlar, 2.5 milyon insanın yaşamakta olduğu İstanbulun ihtiyacını karşılamaktan çok uzaktır. Bu plajlara gitmek ise, birkaç çocuklu aileler için tam anlamıyla bir külfet, bir sıkıntıdır. Zira, üç çocuklu, ortahalli bir ailenin bugün bu plajlardan bir kerecik yararlanması içki en az 30-40 lira gerekmektedir. Denizden yararlanmak şöyle dursun, vatandaşın, yazın sıcağında, denizin mavisini görmesi, serinliğini hissetmesi bile ortadan kalkmış gibidir.

Öyle ki, Avukat Suavî Raşidoğlunun, Dragosta bütün sahilin kapatılması karşısında duyduğu üzüntü ve tepki, bugün için yüzbinlerce vatandaşın ortak duygusu haline gelmiştir. Bazı kimseler -ki çoğunluğu zengindir- sahildeki kumsalı kendi tekellerine aldıkları gibi, denizin 50-100 metre ilersini de telörgü ve zincirlerle çevirmekte, vatandaşı buralardan dahi yoksun bırakmaktadırlar.

Buna en güzel örnek olarak, Kadıköy - Pendik arasındaki sahil şeridini göstermek mümkündür.

İstanbulun haritasının değişmesine sebep olan bu sahil yağmasında, denizden çalman milyonlarca liralık arsanın bugün hesabım soran, yok denecek kadar, azdır. Örneğin Erenköyde, sahile inen bütün yollar, Özel kurum, şahıs ve klüplerce kapatılmış, kanunsuz bir şekilde iptal edilmiştir. Buluş sokağı, Şaşkınbakkaldaki Palabıyık bölgesi, denize dikey inen sokakların kapatılmasıyla halka "yasak bölge haline getirilmiş tipik yerlerden birkaçıdır. Halkın denizden yararlanabileceği yerler ya klüpler -ki bunlar, 15-20 zengin ve nüfuzlu kişi tarafından kurulmuşlardır-, ya da milyonerler tarafından gasbedilmiş tir. Fenerbahçe burnundan sonra tâ Bostancıya kadar, vatandaşın denizi manzara olarak dahi görmesi mümkün değildir. Oysa, bir zamanlar buralarda Denizcilik Bankasına ait iskeleler vardı. "Zarar ediyor" diye seferler kalkınca, bu iskeleler kiraya verildi. Vatandaşlar, eskiden

hiç olmazsa bu iskelelerden denizi seyredebiliyorlardı. Şimdi bu, hayal olmuştur. Moda, Kalamış, Caddebostan, Suadiye iskelelerinin kiraya verilmesi sonucu, parası olmıyan halkın, denizi manzara olarak bile görmesi bu semtlerde ortadan kalkmıştır. İskelelerin çoğu klüp, çayhane ve saz salonu haline getirilmiştir.

İşin en acıklı tarafı, denizden çalınan arsalarla bu semtin haritasını değiştirenlere, şikâyetlere ve basının ikazına rağmen, dokunulmayışıdır. Bu konuda en güzel örneklerden biri, Selâmiçeşmede denize açılan 18 Mart sokağının bitişiğindeki köşkün sahiplerinden biri olan Dr. Ali Şükrü Şavlının, duvar ördürmek suretiyle, halkın bu sokak bitiminde denizden yararlanmasını engellemesidir. Bununla da yetinmiyen bu doktor, denizin içine telörgü çekerek, halkın sandal ve motörle gelip, evinin önünden denize girmesini yasaklamıştır. Denizin herkese ait olduğunu ispatlamak amacıyla, "inat olsun" diyerek, yüzmek için bu telörgülü sahil parçasına giren Avukat Raşidoğlunun, "meskene taarruz" maddesine istinaden yakalanışı, karakola götürülüşü ve mahkemelik oluşu, sonunda haklı çıkarak Yargıtaydan lehte bir karar alışı, bir roman konusu olacak kadar ilginçtir. Yargıtay 4. Hukuk Dairesinin 15.6.1965 tarih ve 2612 sayılı kararım, "sahillerin yağması konusunda önemli bir belge olması bakımından", özetle aktarmakta fayda vardın

"Medeni Kanunun 641. maddesi gereğince, denizler, devletin hüküm ve tasarrufu altında olup, özel mülkiyete konu teşkil edemezler. Medenî Kanunun 912. maddesine güre, bu niteliklerinden ötürü tapuda kayıtlı olamazlar; hattâ bir mahal, sonradan deniz haline gelirse, mevcut, tapu haydı silinir. Denizlerden yararlanma hakkı kamu hukuku esaslarına göre düzenlenir. Aksine bir engelleme olmadıkça herkes denizlerden faydalanır. (..) Dâvâlının telle çevirdiği yeri meskeninin müştemilâtı olarak farz ve kabul etmenin hukuki hiçbir dayanağı yoktur O halde, davalının hukukî durum: yanlış anlam vererek, davacının yüzmesine mâni olması, daha da ileri gidip hakkında şikâyetçi bulunması, kanuna uygun bir davranış değildir."

Uygulanmayan kararlar

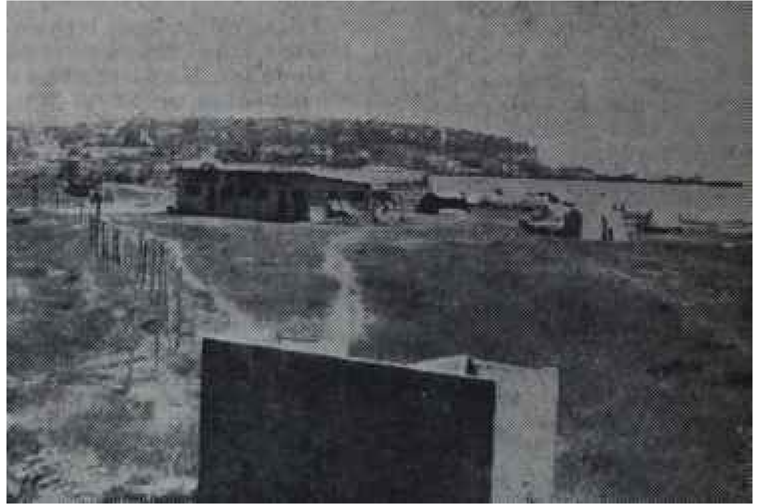
Sahillerdeki yağmanın, bir veya birkaç kişinin gayretiyle, önlenmesine imkân yoktur. Çünkü, bu Yargıtay kararı, sadece bir kişinin denizden yararlanmasına veya denizi gaspına engel olamamıştır. Aslında bu kararın kapsamına bütün sahil vurguncularının girmesi lâzımken, karar rafa kaldırılmıştır. Hasan Âli Yücel, Salih Omurtak ve diğer zevat tarafından bir "dükalık" arazinin 20 bin liradan Hazineden satın alınması ve arkasından bir sayfiye yeri olarak, parsellenip satılarak milyonlarca lira kazanılması da en az Dr. Ali Şükrü Şavlının denizi telörgüyle çevirmesi kadar ilginç safhalar arzetmektedir.

Devletlerin ancak sahip olabilecekleri "kara suları" gibi, "ferdin kara suları hakkı" kavramını icadeden İçişleri Bakanlığının bir kararının iptali konusunda Danıştaya açılan dâva için verilen karar ise şudur:

"Deniz ve kıyılar, kamu yararına açık yerlerdir. Bu yerlerden, kanunla konulmuş yasaklarla yetki!. organların usulüne göre aldığı tedbir ve kararlar dışında herkesin faydalanması gerekir. (..) Herkesin faydalanacağı bir yerin faydasını ve yere yakın mülkleri bulunan kimselere hasretmeyi intaç eden böyle bir tasarruf tecviz edilemiyeceğinden, dâva konusu kararın iptali gerekir."

Bütün bu Yargıtay ve Danıştay kararlarına rağmen durumda en ufak bir değişiklik olmamıştır. Çünkü bu kararları uygulayacak olanlar, aslında karara karşı olan kişiler, yâni idarecilerdir.

Bu nedenledir ki, İstanbulun dört tarafındaki sahilleri lüks, klüpler, villâlar sarmıştır. Hele Erenköyde bir avuç insanın yararlandığı "Marmara Yelken Klübü", göz göre göre, büyük bir cüretkârlıkla, kamuya ait bir sokağı gasbetmiştir. Etemefendi caddesinin denize kadar uzanan kısmı bu klüp tarafından duvarla kapatılarak, soldaki klüp arsasına insafsız bir şekilde eklenmiştir.

Silivride kıyılar
Halka kapalı

Gene Modadaki Lozan Klüp ve Deniz Klüp de, denizden yapılan vurgunun eseridir. Bu arada en tipik örneklerden biri de, eski Başbakanlardan Suat Hayri Ürgüplü, milyoner - fabrikatörlerden Fuat Bezmen, Joce Arthure ve tanınmış onikî zengin tarafından kurulan, Yeşilyurttaki "Deniz Klübü"dür. Bu klüp, devletin, milyonlarca lira sarfederek, Yeşilyurt sahillerini denizden korumak için yaptırdığı sahil duvarının önce ortasını almış, sonra sağını solunu kaplıyarak, tamamen Hazineye ait sahili, hem de beş para ödemeden, kendine maletmiştir. Bu muhteşem klübün kapladığı sahilin, vatandaşlara daima

ve ilelebet kapalı olduğunu söylemeğe lüzum yoktur. Rahmetli Etem İzzet Benicenin, Yeniköyde, evinin önünden geçen, kamuya ait yolun denize inen kısmını geçen yıl kapatması, üstelik bir buldog köpeğini de bekçi koyması, örnekler arasında sayılabilir.

Telörgülerle çevrilip doldurulmak suretiyle denizden kazanılan arsaların bugünkü rayiçle metrekaresinin 4000-5000 liradan satıldığını ve bundan sağlanan milyonları düşünmek, insanı huzursuz etmeye kâfi gelmektedir.

Bu yağma nasıl önlenebilir?

Bu yağma işi, 1956 yılma kadar sinsice ve korunularak yapıldığı için pek göze batmamıştır. Zira, 10 Haziran 1933 tarih ve 2296 sayılı "Belediye Yapı - Yollar Kanunu"-nun 4-F bendine göre, "kıyıdan 10 metre içeriye doğru olan bir şeridin kamunun istifadesine bırakılacağı" öngörülmekteydi. Kanunun bu maddesi gerçek anlamıyla uygulanmış olsaydı, belediye şuurları içinde -hiç değilse İstanbul ve benzeri yerlerde- kolayca vurgun olmazdı. Ne var ki, DP İktidarının vurgundan yana ileri görenleri, 23 yıldanberi yürürlükte olan bu kanunu ve özellikle bu maddeyi, 1956 yılının Temmuz ayında çıkardıkları 6785 sayılı İmar Kanunu ile tamamen ortadan kaldırmışlardır. Avrupa, eski krallar, dükalar, prensler tarafından verilmiş hakların iptaline ve özel kişilerden arsa alıp kamulaştırmaya çalışırken, Türlüyede durum tersine cereyan etmiş ve sahillerin özel kurum ve şahıslarca yağma edilmesine imkân hazırlanmıştır. 1956 yılındaki İmar Kanunu teklifi bazı DP'li milletvekillerince -gerekçesiz- hazırlanıp Meclise verildiği zaman, bu konuda kamuoyu âdeta uyutulmuştur. Bugünkü duruma göre sahilleri "yağma"dan koruyacak bir kanun hükmü ise, ne yazık kî, mevcut değildir. Tek çıkar yol, belediyelerin, mevcut rayice göre arsanın gerçek bedelini ödiyerek -Anayasanın 38. maddesine göre- kamulaştırmasıdır. Fakat, hâlâ gecekonduları kamulaştıramıyan belediyelerin, milyonluk tesisler üzerinde bir kamulaştırmaya kalkışması ise ancak hayal olabilir.

İşin çok daha ilginç bir yanı da, 1933'teki kanun 1956'da yürürlükten kaldırılırken, 37 yıldanberi en ufak bir değişikliğe uğramıyan "Umur-ı belediyeye ait ahkâm-ı cezaiye" hakkındaki kanunun yürürlükte tutulmasıdır! Mutlu bir azınlığın -ve tabii, yağmacıların- işine gelen bu kanuna göre, suç ne kadar büyük olursa olsun, belediye yasaklarını çiğniyen şahıslara verilecek en ağır ceza, 50 liradır! Böylece, şehrin haritasını değiştirenler, hâlen yürürlükteki bu kanunla belediye sınırları içinde denizi doldurup milyonlar vurmalarına karşılık, 50 liracık bir cezayı seve seve göze alabilmektedirler. Dahası var: Eğer denizi dolduranlar, deniz trafiğinin aksamasına sebep olabilecek derecede ileri giderlerse, o zaman da Liman İdaresinin 100 liralık bir cezası ile karşılaşabilmektedirler. -Ne büyük ceza değil mi!-.

Kısaca, sahillerdeki vurgunu yapanların, bugün için, cezadan yana bir korkulan yoktur. Bütün mesele, vurgun sahasının çevresindeki insanların şikâyetlerine kulağı tıkayabilmekte ve sinirleri sağlam tutabilmeyi becerebilmektedir.

Eğer otuzyedi yıllık "fosilleşmiş" kanundan bir fayda beklenmiyorsa, -ki beklemek çok gülünç olur-, o takdirde, CHP İstanbul milletvekili Avukat Reşit Ülkerin hâlen İmar-İskân Komisyonunda bulunan iki maddelik kanun teklifine belbağlamaktan başka çıkar yol görünmemektedir.

Bu haftanın ilk günü, Cağaloğlunda Hasan Rasih Hanın ikinci katındaki yazıhanesinde AKİS muhabiri ile bu konuda görüşen Reşit Ülker, "Millî Kıyılar" konusundaki kanun teklifiyle ilgili açıklamalarda bulundu ve şöyle dedi:

"— Bugün deniz şehri olan İstanbul gibi büyük şehirlerde ve bütün Anadolu sahillerinde kıyılar, şahıslar tarafından kapatılmak suretiyle vatandaşın denize girmesi değil, denizi seyretmesi mümkün olmıyan bir hale düşürülmüştür. Bazı mülk sahipleri, deniz içinde dahi telörgüler koyarak, değil karadan, denizden gelenlerin dahi denizden yararlanmalarını önlemektedirler. Hattâ, uçları denize açılan sokak başlan dahi, bazı mülk sahipleri ve bazı zorbalar tarafından vatandaşa kapatılmıştır.

Benim, Meclise sunduğum 'Millî Kıyılar' kanun teklifi öyle uzunca münakaşa ve müzakereyi gerektir--iyecektir. Basittir ve özdür. Sadece iki maddeliktir. O iki madde şudur:

1 — Su kenarlarında rıhtımdan veya rıhtım yapılabilecek noktadan en az 10 metre genişliğinde bir toprak şeridi, umumun istifadesine mahsus olmak üzere millî kıyı olarak bırakılır.

Geçici Madde — Hâlen milli kıyılarda yapılmış olan yapılara dokunulamaz. Fakat yeni inşaat ve tadilât ve genişletme için ruhsat verilmez ve inşaat yapılamaz."

İlgililerin görüşleri

İmar İskân Bakanlığındaki bir genç mühendisle teknisyenler da bu

Tahattuzhane, sayfiye görevi görüyor
Kim okur, *kim dinler..*

konuda hayli kötümserdirler, Sahil şeridindeki bazı yerlerin özel şahıslara ve çeşitli kuruluşlara devri konusunda Maliye Bakanlığından gelen tekliflerin çoğunun geri çevrilmesine rağmen yine de, yağmanın ortaya çıktığını söylemektedirler. Genç mühendise ve teknisyenlere göre, bugün hayli boş olan güney Marmara sahilleri de önümüzdeki dört-beş yıl içinde birtakım açıkgözler tarafından kapatılacaktır. Bunun başlıca sebebi de, mahalli yöneticilerin ve özellikle belediyelerin, çeşitli düşüncelerle, devletin malına gereği kadar sahip çıkmamalarıdır. Genç teknisyenler, bugüne kadarki yağmayı da bu sebebe bağlamakta ve son umutlarının Arsa Ofisi Kanunu olduğunu söylemektedirler. Yetki Kanunu da halk ve devlet yararına uygulanabilirse devlet yararına arsa stokları yapabilme imkânı vardır.

Genç uzmanlara göre, sahil yağmasının başlıca sebeplerinden biri, belediyelere verilen "mücavir sahalar" yetkisinin çeşitli sebeplerle işlememesi veya kasten uygulanmamasıdır. Hattâ bazı belediyeler, ellerindeki sahilleri parselleyip özel şahıslara bile satmaktadırlar.

Bunların ötesinde, 1961 Anayasası incelendiğinde, 130. maddede şu hükmün yer aldığı görülmektedir: "Tabu servetler ve kaynakları devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Bunların aranması ve işletilmesi hakkı devlete aittir. Arama ve işletmenin devletin özel teşebbüsle birleşmesi suretiyle veya doğrudan doğruya özel teşebbüs eliyle yapılması, kanunun açık iznine bağlıdır." Anayasanın bu açık hükmüne rağmen pek çok vatandaş, ortadaki sahil yağmasının nasıl olup da önlenmediğini haklı olarak merak etmektedir. Bu sorunun cevabını arayan AKİS muhabiri, geçtiğimiz haftanın son günü, Maliye Bakanlığındaki bir yetkili ile görüştü. Yetkili, bir yağmadan ziyade "fuzûlî işgal'in bahis konusu olduğunu ve Hazinenin, bu işgalcileri, istediği zaman kollarından tutup atabileceğini söyledi. Aynı yetkiliye göre 1952 yılında yürürlüğe giren 6086 sayılı Turizm Endüstrisini Teşvik Kanunu, turistik amaçlarla kurulacak tesislere Hazine arazisinin satılmasına izin veriyordu.

Bu kanun, 1963 yılına kadar uygulanmış ve bu süre içinde birçok sahil bandı, özel kişi ve kuruluşlara satılmıştır. 1963 yılında Yüksek Plânlama Kurulu bu uygulamayı durdurmuş ve plân, bundan böyle, turistik amaçlarla da olsa, Hazineye ait kıyıların satışını yasaklamıştı. O günden bu yana tek karış sabil satılmamış, ancak kiraya verilmiş veya "irtifak hakkı" esasına göre, geçici süreler için şahıs ve kuruluşlarla iş yapılmıştı. Bugüne kadar Hazinenin irtifak hakkı bulunan iki işlem yapılmış ve 30 yıllık süreyle Hazineye ait turistik iki yer bu şekilde değerlendirilmişti..

K u l a ğ a K ü p e

Çerden, çöpten..

Adamın C.H.P.'li olduğu nasıl belli. Hınzır! Hınzır! Sahiden yeni iki çöp fabrikasının temelini atmış da, Süleyman Demirele haber dahi vermemiş. Temelleri de kendi atmış. Kıskanç! Sabotör! Komünist!

Kim mi bu?

Kim olacak? Haşim İşcan!

Hazinenin telâşı

Bugün özel şahıs ve kuruluşların ellerinde bulunan yerlerin çoğu, 1963 yılından önce Hazine tarafından satılmıştır. İstanbuldan başlayıp Finike sahillerine kadar uzanan bir zincir üzerinde yapılan bu satışlar, o zaman, peşin parayla yapılmıştır. Maliye Bakanlığındaki yetkilinin yaptığı açıklamaya göre, bugün sadece icar sistemi uygulanmaktadır. Bu yüzden, Türkiyede turistik tesis kurmak isteyen yabancı firma ve şahıslar, irtifak hakkıyla iş yapmaya yanaşmamakta, mülkiyet istemektedirler. Bu mümkün olmadığından, tek karış sahil satılmamıştır.

Sahillerimizde bugün görülen keşmekeş, köy ortak, mülkiyeti ve şahıs malı olarak tapu kayıtlarında yer alan sahiller yüzünden ortaya çıkmaktadır. Zamanında, arazilerinin tapularının bir sınırını da "leb-i derya" olarak tesbit ettiren kıyı köylüleri, turizm gelişip sahiller değerlenince, ortaya çıkan yeni kumsalları da kendilerinin sayarak satmışlardır. Bu, özellikle Ege bölgesinde yaygın durumdadır. Bir başka durum da, eski fermanlar yüzünden ortaya çıkmaktadır. Osmanlılar devrinde aldıkları fermanlarla birçok gayrimenkule sahip olan şahısların bugünkü çocukları, torunları veya yakınları, ellerindeki bu fermanlara dayanarak kıyılara da sahip çıkmaktadırlar. Bu mesele, yetkililerce zaman zaman ele alınmasına rağmen, çözülememektedir.

Özellikle İstanbul sahillerinin "halka kapalı bölge" haline gelmesinin bir başka sebebi de, halen bir "turizm fiziki plânı" bulunmayışındandır. Bu plân hazırlandığı takdirde, sahiller, belli bir ölçüye göre kapatılabilecek, bu arada vatandaşlar, paraları oranında, denize girecek yer bulabileceklerdir. Nitekim, böyle bir plânın yapılması için ön görüşmeler başlamıştır. Turistik tesisler, kampingler ve plajlar, bu plân hazırlandığı takdirde bir düzene girecektir.

Hazine, bundan böyle, kıyılarına "esaslı şekilde" sahip çıkma hazırlığı içindedir. Bu amaçla valiliklere, il sınırları içinde bulunan ve Hazineye ait sahillerin tesbiti için talimat verilmiştir. Bu arada şahıslara ait sahillerin tesbiti de istenmiş, fakat aradan yedi ay geçmiş olmasına rağmen henüz bir sonuç alınamamıştır. Yani Hazine, halen, ne kadar sahilin kendisine ait olduğunu bilmemektedir! Buna başlıca sebep olarak, Hazine mallarının tapularının bulunmayışı gösterilmektedir.

Halihazırdaki sahil yağması rezaletinin yanında, geleceğin, turistik balomdan çok daha kötü olacağını gösteren işaretler de mevcut-, tur. İstanbul ve hinterlandında şu anda 58 tabii kumsal ve 44 plaj bulunmasına rağmen, bunlar, her geçen yıl artan yerli ve yabancı turist akınını bugün bile karşılayamıyacak durumdadır. Halen sayılan, -1967 Turizm mevsimi için- 603 bin 536 olarak hesaplanan yerli turistten 416 bin 988'inin Marmara bölgesine gittiği düşünülür ve buna, 391 bin 28 yabancı turist de eklenirse, durumun yarın ne olacağı anlaşılır. Bu yüzden, her geçen gün tesis, plaj ve yatak sayısı artmakta ve mevcut olanlarla yapılması tasarlananlar, ihtiyacı karşılayacak. miktarda görülmemektedir.

Kanunlar

"Buyrun, cenaze namazına!"

prof. Bülent Nuri Esen, gazetecinin okuduğu satırları dikkatle

dinledikten sonra,

"— Allah allah... Çok enteresan! O zaman, Denizcilik Bankası Teşkilât Kanunu gitti güme!" dedi.

Anayasa Profesörünün "enteresan" bulduğu satırlar, 12 Ağustosta Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren yeni İş Kanununun 110. maddesini teşkil ediyordu. Madde aynen şöyle idi:

"Bu kanunun yürüttüğe girdiği tarihten başlıyarak:

A) 3008 sayılı kanun ve bu kanunu değiştiren 3516,3612,5518,5842, 5868, 6298, 7284, 7285 sayılı kanunlar,

B) 5837 sayılı kanun, ve bu kanunu değiştiren 6734 sayılı kantin,

C) 6032 sayılı kanun,

D) 5953 sayılı kanunu değiştiren 6253 sayılı kanuna ek 2. maddesi.

Yürürlükten kaldırılmıştır."

Yürürlükten kaldırıldığı açık şekilde belirtilen bu kanunlardan 5842 sayılı olanı Denizcilik Bankası Teşkilât Kanunudur! İş Kanununun 111. maddesinde, "Bu kanun, yayımı tarihinde yürürlüğe girer" denildiğine göre. Denizcilik Bankasının Teşkilât Kanunu, 12 Ağustos 1967 tarihinden itibaren -hukukî tâbirle- "mülga"dır. Bir kanunla diğer bir kanunun yürürlükten kaldırılması, yani ilga edilmesi normal bir uygulamadır. Ancak, bu meselede çok acaip bir durum vardır: Denizcilik Bankası Teşkilât Kanunu, yanlışlıkla ilga edilmiştir. Aslında istenen, kanunun tümünü değil, sadece, yeni çıkarılan İş Kanununa aykırı birkaç maddesini ilga etmekti. Ama AP İktidarının "çok iyi çalıştı" diye göstermeğe çalıştığı TBMM -nasıl becerdiyse-, kaş yapacağına göz çıkarmıştır. Maddenin yazılışındaki yanlışlık, Meclis te, komisyonlarda ve Senatoda, farkedilmeden, aynen geçtiği için kanuniyet kazanınca, Devr-i Süleymanda pek sık rastlanmağa başlanan skandallere bir de hukuk, skandalı eklenmiştir.

Şimdi bu durumda, koskoca Denizcilik Bankası hukuk dışına itilmiş olmaktadır. Bankanın Genel Müdür, Yönetim Kurulu gibi, varlıkları Teşkilât Kanunu île mümkün olan organları ve bunların kanundan doğan yetkileri, şu anda, hukuken "yok"tür! Tâ ki,Meclis açılıp da, yeni bir kanunla yanlışlık düzeltilinceye kadar... Bu devrede Banka ile menfaat ihtilâfına düşenler - veya kasten ihtilâf çıkaranlar - olur da, "Bankanın muamelesi kanunsuzdur" iddiasını ileri sürerlerse, durum bir kördüğüm halini alabilir.

"Valla, bilmiyorum.."

İlgililer yanlışlığı farkedince, büyük bir şaşkınlık doğmuştur. Önce, bunun kolay yoldan düzeltilmesinin çaresi aranmıştır. Resmî Gazetede bir düzeltme yayımlanarak, hatanın tashihi düşünülmüştür. Fakat Resmî Gazetenin sorumluluğunu taşıyanlar bunu kabul etmemişler, ortada bir tashih hatası bulunmadığını, işin kendi yetkilerini aşlığını bildirmişlerdir. Başbakanlık Neşriyat ve Müdevvenat Genel Müdür Muavini Şinasi Ünver, gazetecinin bu konudaki sorusuna şu cevabı verdi:

"—Biz bir düzeltme yapamayız. Kanun, Büyük Millet Meclisinden öyle çıkmış. Eğer bir tashih hatası olsaydı, biz bir düzeltme koyabilirdik, ama kanunun tasdikli metni öyle.."

İmkânlar incelenmiş ve yanlışlığın ancak, Meclis açılınca, yeni bir kanunla ortadan kaldırılabileceği görülmüştür Böylece kabak, Denizcilik Bankasının ve Bankanın bağlı bulunduğu Ulaştırma Bakanlığının başında patlamıştır. Şimdi bu kuruluşlardaki ilgililer kara kara düşünmekte, Meclis açılıncaya ve düzeltme kanunu çıkarılıncaya kadar geçecek ikibuçuk ay boyunca karşılaşacakları garip durumlardan nasıl sıyrılacaklarının, işleri nasıl yürüteceklerinin çaresini aramaktadırlar. Üstelik, henüz dişe dokunur bir çare de bulunamamıştır.

Ulaştırma Bakanlığı Liman ve Deniz İşleri Dairesi Başkanı Sabri Ceren, geçtiğimiz haftanın son günü, "bu şartlar altında Bankanın durumunun ne olacağı" yolundaki soruya şöyle cevap verdi:

"— Valla, biz de bunu dün öğrendik... Biz de bunun üzerinde mütereddidiz. Bakan da burada değil. Bu hususu inceleteceğiz.."

Liman ve Deniz İşleri Daire Başkanı,

"— Durum ancak, Meclis açılınca, bir tashih kanunu ile düzeltilebilirmiş. Peki, o zamana kadar Bankanın hukukî durumu ne olacak, ilga edilen kanundan doğan ve şimdi hukuken kaldırılmış bulunan yetkiler nasıl kullanılacak, hizmet nasıl görülecek?" şeklindeki soruya ise,

"— Valla, bilmiyorum.." dedi.

Bu konuda ilgililer, en çok, bu lâfı kullanmaktadırlar.

Aslında, Ulaştırma Bakanlığı ve Denizcilik Bankası ilgililerinin pek enerjik davrandıkları da söylenemez. Durumu yeni öğrendiklerini ifade ettiklerinde, İş Kanunu yürürlüğe gireli iki hafta olmuştu! Denizcilik Bankası Genel Müdürü Şükrü Kıykıoğlu, bu konu ile ilgili sorulara muhatap olma ihtimali varsa, nedense hep, "toplantıda" Bulunmaktadır. Kendisi ile İstanbulda güç-belâ görüşebilin AKİS muhabirinin,

"— Beyfendi, sizin kanun ilgal edilmiş. Şu anda yapacağınız işler, kanunsuz. Sizin Genel Müdürlüğü-

Denizcilik Bankası Genel Müdürlüğü
Kanunsuz idare

nüz de kanunsuz. Durum ne olacak?" sorusuna şu cevabı verdi:

"— Valla, bilmiyorum! Bizim bu işlerimizi hukuk müşavirleri bilirler."

Talihsiz Genel Müdür,

"— O halde, hukuk müşavirinizle görüşmeme izin verir misiniz?" diyen gazeteciye menfi cevap vermiş, resminin çekilmesine de müsaade etmemiştir. Ancak Ankaradan şehirlerarası telefonla temas kurulabilen Bankanın Baş Hukuk Müşaviri Macit Sanoğlu ise, bu haftanın başında Pazartesi günü, izinden yeni döndüğü için meseleyi incelemek fırsatını bulamadığını ifade etmiştir! Bankanın oldukça önemli mevkide bulunan bazı memurları, mesele açıldığında, "Yok canım, kanun tamamen ilga edilmedi, sadece birkaç maddesi ilga edildi" demekte, fakat kendilerine Resmî Gazete okununca, "Allah allah... Allah allah..." diye hayret nidaları salmaktadırlar.

"Error communis...."

Fafat iş, hayret etmekle bitmemekte, duruma bir çare bulmak gerekmektedir. Prof. Bülent. Nuri Esen,garip ve nadir bir durumla karşıkarşıya bulunulduğunu belirtti ve meseleyi şöyle izah etti:

"— Teşkilât Kanunu ilga edilmiştir. Şimdi Banka baygın durumda, fakat aslında ölmüş değil. Nüfus kâğıdını kaybetmiş ve yeniden çıkarmak zorunda bulunan bir adam düşünün. İşte, Banka şimdi o durumda. Teşkilât Kanunu olmadığı için, İdare Meclisi yok, Genel Müdür yok. Ama Bankanın hükmî şahsiyeti ortadan kalkmış olamaz. Hem, ortada bir hizmet var, bu hizmetin görülmesi gerekli. Bu bakımdan, muameleler yapılacak, hukuken, Meclis açıldıktan sonra çıkacak tashih kanunu ile yürürlüğe girecektir. Memur maaşlarını da döner sermayeden ödeyebilirler.."

Prof. Esen, hizmetin devamına, Roma Hukukundan gelen "Error communis facit jus" prensibine dayanılarak imkân bulunabileceğini iiade etti. Bu lâtince hukuk prensibini Prof. Esen, türkçeye şöyle çevirdi: "Herkesin yanlışlığı hak doğurur." Bu prensibin çok nadiren uygulandığını ve bu uygulamaların da ilginç olarak hukuk tarihinde geçtiğini ifade eden Prof. Esen, Birinci Dünya Savaşı sıralarında Fransada geçmiş bir olayı örnek verdi:

Denizcilik Bankasının Şehir Hattı gemileri
İstim arkadan gelecek mi?

"— Birinci Dünya Savaşında Fransanın alman işgaline uğrayan bir bölgesinde belediye reisi ortadan kayboluyor ve, hukuken nikâh kıyma yetkisi belediye reisinin olduğu için, evlenmek isteyenler müşkül durumda kalıyorlar. Bu şuada bir adam çıkıyor, 'Ben nikâh kıyarım' diyor ve tam dört yıl, o havalide bütün nikâhları kıyıyor. Fakat savaştan sonra, bu şekilde evlenenlerden bir erkek, tutuyor itiraz ediyor, 'Benim evlenmem bâtıldır. Nikâhımı, kanunî yetkiye sahip bubunmıyan birisi kıymıştır' diyor. Adamın iddiası, şeklî hukuk bakımından doğrudur. Fakat, eğer bu itiraz kabul edilirse müthiş bir karışıklık başgösterecektir. Zira, o dört yıl içinde o havalide yüzlerce nikâh kıyılmış, çocuklar doğmuş, veraset ilişkileri meydana gelmiştir. Fransız Temyizi, bunun üzerine, 'Error communis facit jus'u uyguluyor ve rastgele bir adamın kıydığı bütün o nikâhları muteber sayıyor.

Böyle bir olay, bizim Millî Mücadele günlerinde cereyan etmiştir. Galiba Manisada, tapu memuru ortadan kaybolmuş, bir adam da tapu dairesine kendiliğinden oturmuş ve bütün muameleleri yapmıştır. Sonradan, onun yaptığı muameleler de muteber sayılmıştır. Şimdi, Denizcilik Bankasının tashih kanunu çıkıncaya kadar yaptığı muamelelerin de bu şekilde kabulü gerekir.."

Görüldüğü gibi, Denizcilik Bankasını düştüğü acayip durumdan kurtarmak için kırk yılda bir -o da savaş, işgal gibi olağanüstü durumlarda" uygulanan bir Roma Hukuku prensibine ihtiyaç vardır! Halbuki Türkiye ne savaş halindedir, ne de işgal altındadır. Ama Türkiye, gerçekten nâdir rastlanacak bir tip olan Demirelin ve onun partisinin yönetimindedir.

Bu garip meselenin kendisine başka bir yönden de ilham verdiğini ifade eden Anayasa Profesörü Esen, durumun yarattığı o ilginç noktayı da şöyle belirtti:

"— Şimdi Parlâmento, bir konuda, ister istemez, kanun çıkarmak zorunda! Bu da enteresan bir durum.."

Meclisin üzerinde hiç bir kuvvetin olmadığını durmadan tekrarlıyanlar, kendi hataları ile kendilerini yalancı duruma düşürmüş 'Olmaktadırlar. Ortaya öyle bir durum çıkmıştır ki, Denizcilik Bankasını kurtaracak tashih kanununu çıkarmamak Meclisin elinde değildir. Görülmektedir ki, Meclisin üzerinde de bir kuvvet vardır. Bu kuvvet, zorunluluk haline gelen kamu ihtiyaçlarıdır. Meclisler, hukuk sistemleri, rejimler... Bütün bunlar, milletlerin ihtiyaçlarını iyi şekilde karşılamak için yaratılmış vasıtalardır. Eğer bunlar vasıta değil de, -AP'nin kabul ettirmeğe çalıştığı gibi- gaye olsaydı, Meclisin kapalı olduğu devrede Denizcilik Bankasının bir tek iş yapamaması ve Meclisin de tashih kanununu çıkarmak zorunda bulunmaması gerekirdi.

O.E.C.D.

Totoya bağlanan kalkınma

Geçtiğimiz haftanın sonunda birgün, Maliye ve Gümrük Bakanlıklarının telefonları durmadan çaldı ve verilen cevaplar, aşağı - yukarı, şunlar oldu:

"— Beyfendi, biraz sonra arasanız?.. Yoklar efendim... Bir toplantı var efendim... Ne zaman biteceğini söyliyemem efendim..."

"— Kimsiniz?.. Muhabir mi?.. Bir dakika beyfendi... Bakan Bey yoklar efendim... Evet, tabii... Müsteşar beyin telefonunu vereyim efendim... 117 924'e telefon ediniz efendim... Oradan, istediğiniz bilgiyi alabilirsiniz efendim..."

"— Evet efendim, Bakanlık Müsteşarlığı... Çok meşguller efendim... Toplantıdalar efendim... Olamaz beyfendi! Ben şimdi toplantıya nasıl girip de aradığınızı söyleyebilirim?"

"— Ben mi? Ben odacı!.. Bakan beyefendiler yoklar efendim. Hayır, gelmedi... Müsteşar Beyefendi yerindedir beyefendi, ona sorun, o bilir."

Tahmin edileceği gibi, Bakanları arayan, AKİS muhabirinden başkası değildi. Muhabirin, yaz sıcağında Bakanları ve Bakanlık ilgililerini durmadan araması, oldukça hareketli bir konu yüzündendi. Hepsi de *özel* sektörcülük felsefesine bağlı batılı ülkelerin kurduğu OECD teşkilâtı, Türkiyenin ekonomik ve malî durumu hakkında Temmuz ayında, "29 Ağustostan önce içinden parça iktibas edilemez" damgasını taşıyan, etraflı bir rapor yayımlamıştı. Ne var ki Cumhuriyet gazeteci, 28 Ağustosta raporu patlatıvermişti. Ayni gazetenin bundan bir süre önce verdiği bir başka önemli haber ise, OECD raporunda üzerinde önemle durulan bir başka meselenin son aylara kadar varan gelişmesi ile ilgiliydi. Gerçekten önemli olan bu haber -ki OECD Raporunda, haliyle son gelişmeler hariç, doğrulanmaktaydı- İstanbul ve Ankara gibi büyük şehirler başta olmak üzere, Türkiyede vatandaşları yakından ilgilendiren besin ve diğer toptan eşya fiyatlarının ve geçim endekslerinin, geçen yıla oranla, önemli artışlar gösterdiğini bildiriyordu.

Oniki maaştan ikisi yok

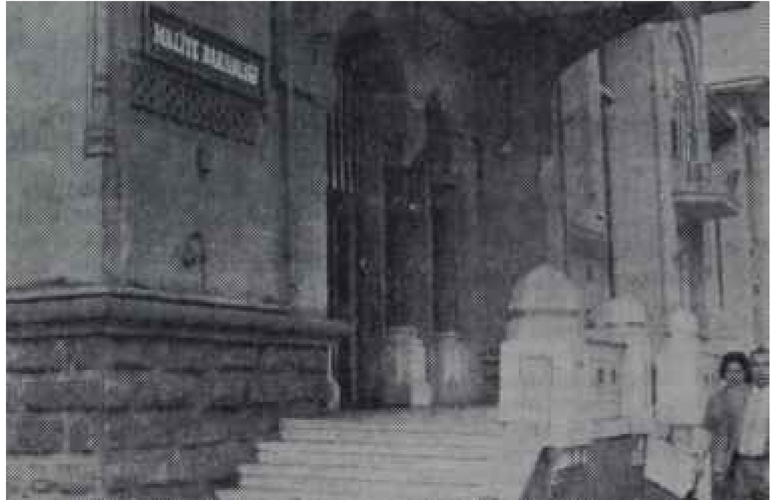
Geçinme endekslerinin en çok yükseldiği -geçen Hazirandan bu Hazirana yüzde 17.9 oranındadır- İstanbulda memur ve işçi veya ücretli statüsündeki vatandaşlar şimdi daha ağır şartlar altında yaşamak zorundadırlar. Bu vatandaşlardan, Örneğin aylığı 600 lira olan bir memurun, yılın oniki ayında eline geçmesi gereken para, nominal olarak 7200 lira iken, endekslerdeki artış, bu vatandaşın, şimdi, gerçekte 5800 lira aldığım, aylığının 600 lira yerine 480 liraya indiğini göstermektedir.

Memur ve işçi vatandaşların İstanbulda oturanları için durum budur. Hayat pahalılığı yüzünden her memur, yum oniki ayında aldığı oniki maaşın iki aylığını şimdi bu fiyat artışlarına ödemekte, gerçekte oniki ay çalışıp, iki ayını da "AP'nin özel teşebbüscü politikasının hayrına" adamaktadır.

Ankarada oturan memur ve diğer "türlü - çeşitli" ücretliler ve sabit gelirliler ise "AP'nin mali politikası uğruna" sadece yıllık maaşlarından bir aylığını fiyat artışlarına vermektedirler. Zira, Ankarada hayat pahalılığı, geçen Hazirandan bu Hazirana kadar yüzde 85 olmuştur.

Maliye Bakanlığı Gelirler Genel Müdürlüğüne getirilen Adnan Başer Kafaoğlu -ki iyi bir teknisyen ve son yıllarda Demirele en yakın danışman olması ile tanınmaktadır- ise, OECD Raporundaki "enflasyonist baskılar'ın yerinde bir görüş olmadığını belirtmekte ve şöyle demektedir:

"— Bizim, gelir - gider noktasından bir problemimiz yoktuf; yılbaşında bütçeyi denkleştirmek için tespit edilmiş tedbirlerimiz vardır. Tahsilatın durumunu soruyorsunuz. Tahsilatın, bütçe sarfiyatım karşılayamıyacak durumda olmadığı görülmektedir. Müteahhitlere zaman zaman para ödenmemesi ise, devletin elinde para olmamasından değil, devlete hazine işlemleri görecek olan Merkez Bankası ile Maliye arasındaki ilişkilerin eski prensiplere göre yürütülmesi yüzündendir. Bütçe için bu yıl hiçbir aksaklık beklemiyoruz. Enflasyonist gidiş yoktur. Rakamlar, ekonominin dengeli bir gidiş içinde olduğunu göstermektedir. Enflasyona karşı tedbirler de alınmıştır. Meselâ, ithalât temayülünün artışına karşı, para arzının artışına karşı tedbirler alınmıştır. İthalât teminatları yükseltilmiştir."

T.C. Maliye Bakanlığı
El işte, ya göz nerede?

Durum böyle midir?

OECD'nin Türkiye için hazırladığı raporda ise, şu noktalar dikkati çekmektedir:

— 1967 Kalkınma Plânı Yıllık Programı büyük güçlüklerle karşıkarşıyadır. Döviz rezervleri çok düşüktür. Büyük şehirlerde hayat pahalılığı artmaktadır.

— Enflasyonist baskı konusunda bir diğer mesele, ithalâttaki artışı dengeleyecek ve devamını sağla-

yacak ihracat artışı olmamaktadır. Bu sebepten, türk ekonomisinin dış ödemeler dengesi devamlı bozukluk içindedir. Bu mesele, ayrıca, tedavüldeki para miktarıma fazlalaşması ile birlikte türk ekonomisinin enflasyona girmesi konusunda tehlike teşkil etmektedir.

— Enflasyonist gidişin durdurulması iki yolla mümkündür: vasıtalı vergilerle devlet mamullerinin fiyatlarını yükseltmek, yani talep gücünü azaltmak söz konusudur. Oysa, zaten adaletsizliği açık olan vasıtalı vergilerin yükseltilmesi politik bakımdan zordur. Devlet mamullerinin fiyatlarına zam yapmak, kısa sürede diğer piyasalarda da fiyat ayarlamalarına yol açacaktır. Zira, türk özel sektörünün fiyatları devlet sektörünün kendisine vereceği ham madde, yarı mamul madde, hizmetlerin fiyatlarına çok bağlıdır.

— OECD'nin asıl önemli tedbir diye gösterdiğinin ise, şansı hiç yoktur. "Vergilerin daha rasyonelleştirilmesi" diye belirtilen tedbir, örneğin 25 milyarlık bir tarım sektöründen hiç olmazsa 1-2 milyarlık spohtane vergi imkânlarını değerlendirmeyi gerektirmektedir. Bu mesele, çok iktidarlar için zor mesele olarak çözülmeden kalmıştık. Kaldor'un tavsiyeleri, bir zamanların Maliye Bakanı Ferit Melenden bile olmayacak lâflarla süslü bir damga yemişti. Şimdiki Güven Partisinin kafasındaki AP'nin ise, böyle işlere girişmesi olacak şey değildir.

— OECD'ye göre, "Türkiye kalkınmasında en büyük engel, plân kaynaklarındaki yetersizliktir. Her nekadar turizm gelirlerindeki artış ümit verici ise de, asıl önemli gelir kaynağı olarak ihracat alanındaki bir gelir artırımı için alınması düşünülen tedbirlerin meyvaları "uzun süreli olmak zodunda"dırlar. Kısacası Türkiye, kalkınmasının finansmanı için -iç gelir kaynaklarım düzeltecek tedbirlerin etkisizliği yüzünden- dışa bağımlı kalmakta, raporun diliyle, "dış kapital belitti bir bekleniliş içinde"dir.

— Son olarak, Hükümetin ve danışmanlarının, ekonomist kafası ile değil, maliyeci kafası ile izlemeye çalıştıkları bazı mali tedbirlerin de, bütçe meselesini halledelim derken ekonominin gelişmesini durdurabileceği veya daha fenası, türk ekonomisinin dışa bağımlılıktan kurtarılması için tedbir almak gerektiği görüşlerini savunanlara karşı çıkanları haklı kılacak bir duruma yol açacağı da belirtilmektedir. Raporun bu alanda verdiği örnek, maliyecilerimizin savundukları bir tedbir olan "ithalâtın kısılması" hakkındadır. Rapor, "döviz rezervleri düşen Türkiyenin ithalâtını kısması mümkündür. Fakat bu yola gidilmesi ile birlikte yatırımların da ithalât daralması yüzünden zarar görmesi beklenmelidir" görüşündedir.

— Felsefesi "faziletli özel sektörümüz eliyle kalkınma" olan AP İktidarı ne derse desin, azgelişmiş bir ülke olan Türkiyede hem kendi kazancını, hem de -fazilet icabımemleketin durumunu ve yararını gözetmesi gereken özel sektörümüz hakkında gene özel sektörcülüğe -ama kapkaççı olmayan özel sektörcülüğe- inanan batılı ülkelerin teşkilâtı olan OECD Raporunda şöyle denilmektedir: "Özel teşebbüs, Hükümetçe alınan bütün tedbir ve gayretlere rağmen, gereken sabalara yatırım yapmamaktadır. Türk Özel sektörünün hafif sanayi alanlarından diğer önemli sanayi alanlarına çekilmesi için tedbir alınmalıdır."

Ve İktidarın tedbirleri

1967 Programında, başlarda, 1966 ve 1967 yılı yatırımları yüzde yüz gerçekleşse bile, tarım, madencilik, imalât, enerji, konut, sağlık ve eğitim sektörlerinde Plâna göre daha az yatırım yapılması zorunlu olacaktır" denilmektedir. Oysa İktidarın, gerekli görülen gelirlerin âdil dağılımı konusunda Plânda gösterdiği, "hizmetlerin gelişmesini sağlayacak yatırımlar da gelir dağılımını iyileştirecek bir tedbir olacaktır" gerekçesi ise, Plân metni ile çelişki halinde ve boşlukta kalan bir görüştür.

Bu, işin "tercihlerle ilgili" bölümüdür. OECD Raporunda belirlilen problemlerin doğru olmadığı" nı söyleyen ilgililerin iddialarının aksine, 1967 Programında Plâncılar, "Tarım sektöründe bu yıl ancak yüzde 1.5 oranında bir gelişme beklenebileceğini", "beş yıllık birinci Plân döneminde yatırımların toplam olarak yüzde 48 oranında artması öngörülmüşken, bunun, 1967 Programının hazırlandığı günlerde yüzde 17.5 oranında kaldığını", "bu yılki 1967 Programında toplam kamu gelirlerinin 22 milyar 473 milyon lira, toplam kamu harcamalarının ise 24 milyar 692 milyon lira olacağını" söylemekte, "1967 yılı kamu kesimi harcama hedeflerine ulaşabilmek için 2 milyar 219 milyon liralık ek finansman ihtiyacı vardır" demektedirler.

Plancılara göre, kamu sektörünün bu derece yüksek bir ek finansmana ihtiyaç göstermesinin başlıca sebebi, Plânda ve onu izleyen programlarda iktisadi devlet teşekküllerinin yaratacağı kaynaklar ve vergi gelirlerinin arttırılması için öngörülen tedbirlerin bir kısmının henüz alınmamış olmasıdır.

Dost ülkelerin bile, "çanlar çalıyor" diye İkazda bulundukları bir dönemde, Plâncılarla Hükümet arasında yapılan -son fasıl oldukça ahbapça geçen- görüşmelerde ise, bu gibi önemli meselelerin çözülmesi için alman tedbirler, vergi kazası, yatırım indirimi, gümrük vergisinin taksitlendirilmesi, itirazların vergi tahsilatını durdurmaması, büyük şehirlerde açıkça faaliyet gösteren amerikan eşyası pazarları -PX- nın önlenmesi gibi, meselenin temeline inmeyen, devlete -Plâna ve sosyal adalet ilkelerine uygun şekilde- yeni ve sağlam gelir kaynaklan bulmaya çalışmayan palyatif tedbirlerin düşünülmesi ile yetinilmiştir.

AP İktidarının, OECD Raporunda açıkça belirtildiği gibi, "türk ekonomisini, dışa bağımlılığını devam ettirecek bugünkü yapıdan kurtarmak" için 1967 Programında Plâncılar - Hükümet görüşmelerinde düşünebildiği en radikal tedbir ise, "Spor-toto gelirlerinin de konsolide bütçe gelirleri a-

Hong Kong

Gerilen sinirler

pekin ile dış dünya arasındaki haberleşmede, Çin başkentindeki İngiliz Elçiliğinin telsizleri hiç şüphesiz çok önemli bir rol oynuyordu. Çinde olup bitenler konusunda Batıda çıkan haberlerin hiç de küçümsenemeyecek bir bölümü, kendi görevleri olmamasına rağmen, bu telsizlerden geçmiştir. Fakat geçtiğimiz hafta Çarşamba sabahından bu yana, bu telsizler artık susmuş bulunuyor. Çünkü, şimdi Pekimle bir İngiliz Elçiliği yoktur. Pekinin en güzel ve büyük binalarından biri sayılan İngiliz Elçiliğinin yerinde, üzerinde hâlâ dumanlar tüten büyük bir harabe yığını yatmaktadır.

Gene geçtiğimiz hafta Çarşamba gününden bu yana, Pekin ile Batı arasındaki haberleşmeyi sağlayan birkaç talihli muhabir kalmıştır ve bunlar, Çin başkentinde bir haftadır esmekte olan şiddetli yabancı düşmanlığına rağmen görevlerini yapmaya çalışan France Presse ajansı muhabirleridir. Pekindeki bu yabancı düşmanlığı o kadar büyüktür ki, başkentteki japon gazetecileri bile, görünüşlerinin kendilerine sağladığı bütün avantajlara rağmen, sokağa çıkmaya olsun cesaret edememektedirler. İngiliz Elçiliğinin telsizlerinden yararlananlar arasında olan İskandinav Haber Ajansının Pekin muhabiri Harold Munthe-Kaas, bundan günlerce önce sınır dışı edilmiştir, Reuter'in muhabiri Anthony Grey, iki aydır Pekindeki bürosunda göz hapsi altındadır.

France Presse ajansının Pekindeki muhabirlerinden Jean Vincent'ın geçtiğimiz hafta Çarşamba sabahı büyük güçlüklerle bildirdi" ğine göre, sayısı binleri bulan Kızıl Muhafızlar, bir gün Önce, Salı akşamına doğru Çin başkentindeki İngiliz Elçiliği çevresinde birikmeye başlamışlar ve geceyarısına az bir süre kala da binaya saldırmışlardır. Bu arada olay yerine koşan asker ve polisler Kızıl Muhafızları durdurmaya çalışmışlar, fakat başarı kazanamamışlardır. Kafaları E] pek kızmış görünen genç çinliler, önce Elçilik binasını taşa tutmuşlar, sonra içeri dalarak talana başlamışlar, nihayet, talanı bitirdikten sonra da binayı ateşe vermişlerdir. Başta Pekindeki İngiliz Maslahatgüzarı Donald Hobson olmak üzere, binada bulunan bütün görevliler ve Elçiliğin çevresindeki evlerde oturan aileleri Kızıl Muhafızlar tarafından iyice hırpalanmışlar ve onların ellerinden kurtulduktan sonra da selâmeti, başka yabancı diplomatların evlerine sığınmakta bulmuşlardır.

Pullu protesto

pekindeki ingiliz diplomatları öteki meslektaşlarının evlerine sığındıktan sonra da kendilerine yapıdan kötü davranışların sona ermediğini görmüşlerdir. Kızıl Muhafızlar bunları teker teker arayıp, sığındıkları evlerin önünde gösteriler yapmışlar. Maslahatgüzar Donald Hobson, Çin Dışişleri Bakanlığı tarafından kabul edilmemiştir. Bunun üzerine Hobson, kendilerine reva görülenleri protesto, için, bir mektup kaleme alıp bunu postalamaktan başka çare bulamamıştır. Öteyandan İngiliz Hükümeti de bütün bu olup bitenler karşısında bir sert protesto notasıyla yetinmekten başka birşey yapabilmiş değildir.

İngiltere ile Çin Halk Cumhuriyeti arasındaki ilişkilerin bu derece gerginleşmesine yolaçan neden, görünüşe bakılırsa, Hong Kongdaki komünistlere karşı, ingilizler tarafından alman sert tedbirlerdir. Bilindiği gibi, Çinin hemen burnunun dibindeki bu ingiliz sömürgesinde yaşayanların ezici bir çoğunluğu çinlidir ve bunların küçümsenemeyecek bir bölümü, de anavatanlarına bağlılıklarını kimseden gizlememektedir. Aslında Pekin, Batı dünyasında kendi hakkında çıkan çeşitli düzmece haberlerin kaynağı olan bu sömürgeyi istediği zaman kendi yönelimi altına alacak durumdadır. 4 milyon nüfuslu bu küçük ada, yalnız halkı bakımından değil, günlük besinini ve suyunu sağlamak bakımından da Çinin eline bakmaktadır. Fakat Pekin, eğer Hong Kongu kendi yönetimi altına alacak olursa, o zaman Batıya açılan tek penceresinden de yoksun kalacaktır. Gerçekten, Çin Halk Cumhuriyeti, Batı ile yaptığı ticaretin çok büyük bir bölümünü Hong Kong üzerinden yürütmektedir.

Tasfiye değil, temizlik!

Hong Kongu kendi şuurları içine aldığı takdirde Çine satılan ve Çinden alman mallara karşı bazı devletlerce uygulanan ambargonun, kendiliğinden, Hong Kong üzerinden sızdırılan mallara da uygulanacağım pek iyi bilen Pekin, buna rağmen, bu ufak ingiliz sömürgesinde Çin hakkında uydurulan düzmecelere ve buradan kendi ülkesine sokulmak istenen fitne . fesada karşı da seyirci kalamamaktadır. Onun içindir ki, anlaşılan, son günlerde, tıpkı portekiz sömürgesi Makaoda yaptığı gibi, Hong Kongdaki İngiliz yönetimini de biraz yola getirmek istemiştir. Hatırlanacağı gibi, bundan altı ay kadar önce, Çinin burnunun dibinde bir kumar ve kaçakçılık cenneti olan Makaodakî Portekiz yönetimi, Formozadaki kukla Çan Kay-şekin adamlarına biraz fazla müsamahalı davranınca, buradaki komünist çinliler ayaklanmışlar ve Pekin de bütün ağırlığını bu sonuncuların arkasına

koymuştu. Bunun üzerine, Portekiz yönetimi gerilemek zorunda kalmış, pekinden özür dilenmiş, Makaodaki komünistlere kötü muamele yapılmayacağı ve bu sömürgenin Çin Halk Cumhuriyeti aleyhtarı çalışmalar için kullanılmayacağı yolunda söz verilmiştir.

Pekinin Hong Kong yönetimini de böylece yola getirmek için yaptığı son baskılar, geçtiğimiz Nisan ayında, bir yapma çiçek fabrikasında ücret anlaşmazlığı yüzünden grev ilân eden işçileri sömürge polisinin hırpalamasıyla başlamıştır. O zamandan bu yana da Hong Kongda grevler ve sokak çarpışmaları birbirini kovalamaktadır. Komünistlere bu konuda en ufak bir tâviz vermenin bile Hong Kongu önünde - sonunda Makaonun durumuna düşüreceğini pek iyi bilen ingilizler, grevcilere karşı çok sert tedbirler almışlar ve adadaki çinli görevlileri adım adım izlemeye başlamışlardır. Bu arada, geçen haftalar içinde, Pekin eğilimli üç Hong Kong gazetesi de kapatılmıştır.

Eski çamlar bardak olacak

Geçtiğimiz hafta Sah akşamı Pekindeki İngiliz Elçiliğinin yakılmasına yolaçan kızgınlık, iste, kapatılan bu üç gazetenin derhal yeniden açılması ve Hong Kong hapishanelerinde tutuklu elli kadar komünistin 48 saat içinde serbest bırakılması yolundaki bir çin notasının Hong Konglu yöneticiler tarafından dinlenmemesi üzerinedir. Gerçi Pekindeki Elçiliğinin yerle bir edilmesine rağmen İngiltere hâlâ bu çin isteklerini kabul etmiş değildir ama, bu yüzden çıkan bunca karışıklıktan sonra, İngilterenin Hong Kongda artık daha dikkatli olmak zorunu duyacağından hiç şüphe edilemez. Eğer İngiltere bugün Hong Kongda kendi bildiğini okumaya ve bu adanın Çin aleyhine yapılan her türlü çalışmaya açık kalmasına göz yummaya devam ediyorsa bu, hiç şüphesiz, Pekinin, Hong Kong penceresinden yoksun kalmayı göze alamıyacağına inandığı içindir. Fakat Pekin, bu pencerenin kendi varlığı ve güvenliği için tehlikeli olduğuna karar verdiği an, acaba pançurları indirmeye kalkışmıyacak mıdır?

Son olaylar, herhalde, İngiltereye Çinin, gerekirse bu pancurları indirmeye de kararlı olduğunu göstermiş olmalıdır.

GEÇEN HAFTA DÜNYADA

ORTADOĞU — Arapların acı yenilgisiyle sonuçlanan üçüncü Arap - İsrail savaşının bittiği günden buyana, yenilenler arasında ve yenene karşı ortak bir politika çizilmek amacıyla yapılan toplantılar birbirini kovalıyor. Hatırlanacağı gibi, bu toplantıların birincisi, savaşın hemen ertesinde, Dışişleri Bakanları kademesinde Kuveytte yapılmış; onu, önceki ay Kahirede Mısır, Suriye, Irak, Cezayir ve Sudan devlet başkanlarının katıldığı bir "küçük zirve" izlemişti. Bu "küçük zirve"den sonra da, bundan bir ay kadar önce, Hartumda, gene Dışişleri Bakanları kademesinde bîr toplantı yapılmış ve bu toplantıda, arap devlet başkanlarının Ağustos sonunda Sudan başkentinde buluşmaları kararlaştırılmıştı. İşte bu devlet başkanları şu satırların yazıldığı sıralarda, Hartumda çalışmalarına başlamak üzeredir. Ancak, gelen haberlerden anlaşıldığına göre, Hartum caddelerinde onüç arap devlet başkanının forslarının dalgalanmasına rağmen, bir yanda, "ılımlılar" diye tanınan Tunus, Libya ve Fas devlet başkanları, öteyanda da "aşırılar" diye bilinen Suriye ve Cezayir devlet başkanları olmak üzere, tan beş yüksek kademeli yönetici, araplar arasında ortak bir politika çizilebileceği konusunda bütün ümitlerini yitirdikleri için, bu toplantıya katılmamak kararındadırlar. Bu çekimserliğe, toplantıya katılacak olanlar arasında savaş sırasında İsraile yardım eden batılı devletlere uygulanacak petrol ambargosu konusunda zaten ötedenberi varolan görüş ayrılıkları da eklenecek olur sa, Hartum Konferansından olumlu bir sonuç beklenemiyeceği kendiliğinden ortaya çıkar.

SİLAHSIZLANMA — Cenevrede yıllaryılıdır çalışıp duran onsekiz üyeli -aslında, bu konuda De Gaulle işbaşına geleliberi kendi bildiğini okuyan Fransa çalışmalara katılmadığı için fiilen onyedi üyelidir- Silâhsızlanma Konferansına, geçtiğimiz hafta Perşembe günü, amerikan ve sovyet temsilcileri birer karar tasarısı sundular. Çekirdekli silâhların yayılmasını önlemek konusunda olan bu iki tasarıyı birbirinden ayıran tek şey, yazıldıkları dildir. Bunun dışında, her ikisi de harfiharfine aynı önerileri kapsamaktadırlar. Washington ile Moskova arasında uzun süredir yapılan görüşmeler sonunda hazırlanan bu ortak tasan, çekirdekli silâh sahibi devletlerin öteki devletlerin de aynı türden silâhlara sahip olmak konusunda çalışmalara girişmelerini yasaklamaktadır. Fakat bu yasaklamalara uyulup uyulmadığının nasıl denetleneceği üzerinde anlaşmaya vanlamamış ve bu konunun çözümü geriye bırakılmıştır. Bu eksikliğin iki büyük devlet tarafından hazırlanan tasarının değerini büyük ölçüde azalttığına hiç şüphe edilemez. Bunun yanısıra, bir bakıma iki büyük devletin çekirdekli hegemonyasını sürdürmek anlamına gelecek böyle bir anlaşmanın karşısında Çin ile Fransanın takınacaktan tavır bilinememekte, Federal Almanyanın bu anlaşmayı kendi ulusal çıkarlarına aykırı bulduğu ise pek iyi bilinmektedir. Bu üç ülkeden başka Küba, Cezayir ve Kamboçya gibi, çekirdekli silâh sahibi olmayan bazı küçük devletlerle Hindistan ve Brezilya gibi bazı yan - büyüklerin de anşama konusunda bazı kayıtlan vardır. İşte bütün bunlar biraraya gelince, geçen hafta Cenevre Konferansına sunulan amerikan - sovyet ortak tasarısının başarı şansı üzerinde şüpheler beslemek, fazla bir kötümserlik sayılmamalıdır.

BUNLAR DA OLDU

YAYINLAR

ORTADOĞU POLİTİKASINDA ORDUNUN ROLÜ

Macid Hadduriden çeviren, Dr. Tuncer Karamustafaoğlu. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisinden ayrı bası, Şenyuva Matbaası, Ankara 1967, 20 sayfa.

Durmadan kaynayan bir kazan olan Ortadoğu konusunda gerçekten en ilginç incelemeleri bizzat, bu bölgenin bilim adamları yapmaktadırlar. Macid Hadduri de bunlardan biridir ve Ortadoğunun siyasal ve sosyal yapısı üzerinde hayli önemli incelemeleri vardır. "Ortadoğu Politikasında Ordunun Rolü", Macid Haddurinin, 1953 yılında yazılmış olmasına rağmen, aktüalitesini kaybetmeyen, aradan ondört yıl geçtikten sonra dahi günün olaylarına ışık tutabilen bir incelemesidir. Ortadoğu ülkeleri olarak Mısır, Suriye, Irak, Ürdün, Lübnan ve Türkiyeyi ele alan yazar, bu ülkelerin politikalarında silahlı kuvvetlerin oynadığı ve oynayacağı rolleri, bir bilim adamının açık sözlülüğü içinde, incelemekte ve bu bölge ülkelerinde gerçek bir demokrasinin niçin birtürlü, tam anlamıyla yerleşemediğini araştırmaktadır.

Ankara Hukuk Fakültesinin Anayasa Kürsüsü asistanlarından Dr. Tuncer Kâramustafaoğlunun duru bir türkçe ile dilimize çevirdiği bu makalesinde Macid Hadduri, Ortadoğu ülkelerinde gerçek bir demokrasinin birtürlü yeri esemem esinin bellihaşlı sebebi olarak, teokratik yönetimden süratle demokratik yönetimlere geçmenin hazımsızlığının rol oynadığını ileri sürmektedir. Macid Hadduriye göre islâmiyet çok tanrılı yunan demokrasisinden bu yana demokrasiyle birtürlü bağdaşamamıştır. İslâm dininin, softa müslümanlar elinde yenileşme kabul etmez bir tavır takınması, müslümanları manevi bir buhrana ve çıkmaza sürüklemiştir. Macid Hadduri bu fikre vardıktan sonra, yobazlara göre gerek eğitim, gerek yetişme tarzları dolayısıyla daha ileri bir dünyanın insanları olan askerlerin, kendi deyimiyle ordunun, bu bölge ülkelerinde ister istemez politikaya itildiğini ve çok kere de yönetimi ele aldığını belirtmekte, uzak ve yakın geçmişten örnekler sıralamaktadır. Macid Hadduriye göre, ordunun Ortadoğuda politikaya karışması, genellikle, gerici akımlarla uyuşamaması ve bunları önlemek gerekçesiyle olmaktadır.

Ortadoğu ülkelerinde güçlü bir ordu kurma fikrinin de çok eski bir. tarihi olduğunu belirten yazar, "Zira o devirlerde" diyor "hükümdar kendisini Tanrı, ya da Tanrının oğlu şeklinde ilân etmekle kalmaz, ayrıca başkomutanlığı da deruhte ederdi. Çoğu zaman savaş alanına ordu komutanı olarak katılırdı. İşte, hükümdarlarla ordu arasındaki bu yakın dostluk arap ve Osmanlı yönetimlerindenberi yüzyıllarca devam etmiştir. Ordu komutanlarının halife ve sultanlarla ilişkileri öylesine sıkıydı ki, çoğu zaman vezirler ve vezir-i âzamlar bile Divah-ı Hümayunda çalışmış subaylar arasından seçilirdi. Bu askerî kişilerin evlilik yoluyla hanedanla ilişkiler kurmaları da ender rastlanan bir durum değildi."

Batı demokrasilerinde ordunun ve subayların iç politika konularına özellikle karıştırılmamasına dikkat edildiğini ve sadece gerektiğinde dış **politika** konularında askerin sivil mevkilere atanma suretiyle getirildiğini de anlatan Macid Hadduri, Ortadoğuda ise bu durumun çok kere tersine işlediğini örnekleriyle belirtmekte, bunun, Ortadoğu devletlerinde aydın kadrolarının en yoğun şekilde ördü içinde bulunması sebebine dayandığını ileri sürmektedir. Suriyede ardıardına gelen askeri darbeler, Irak, Lübnan, Mısır ve hattâ Türkiyedeki 1908 ve 1919 askerî hareketlerinin de bir tahlilini yapan yazar. makalesini şu hükümle bitirmektedir: Ortadoğuda daha uzun yıllar, ordunun iç politikada da, dış politikada da rolü devam edecektir. Tâ ki, teokratik nizamdan demokratik nizama geçişin, ya da islâm dininin yenilenmesi zorunluğu ortaya çıkıncaya kadar."

KÜÇÜK BURJUVALAR

Maksim Gorkinin oyunu. Türkçeleş tiren, Güner Sümer. Bilgi Yayınevi, Tiyatro dizisi 14. İsteme adresi: Bilgi Yayınevi,' Sakarya cad. 8 Ankara. 170 sayfa 6 lira.

"Küçük Burjuvalar", yazarı Maksim Gorkiye hayli pahalıya mal olmuş bir oyundur. İlk defa 1902'de çarlık devrinde oynandığında, bozuk düzeni tenkit eden bu eserden rahatsız olan Çar, Gorkinin Akademi Şeref Üyeliğini onaylamamış, Anton Çehof da Çarın bu tutumunu protesto için Akademi üyeliğinden çekilmiş, bu yüzden Rusyada büyük gürültüler kopmuştur. Oyun Rusyada uzun süre ancak sansür edilerek ve polis kordonu altında oynatılabilmiş. buna karşılık dış Ülkelerde büyük' ilgi görmüştür.

Gorki, bu eserinde, Çarlık Rusyasının son yıllarının acıklı halini ele almıştır ama, eser öylesine insanî bir hava taşımaktadır kî, bürokrasiye ve sefalete boğulmuş her ülkede benzer kahramanları kolayca bulunacağı için, dünya çapında bir üne ermiştir.

Eseri türkçeye, gerçekten eşine az rastlanır bir ustalıkla kazandırmış olan Güner Sümer, Gorkinin bu ilk tiyatro oyunu için şöyle demektedir: "Küçük Burjuvalar, haksızlıkların, dengesizliklerin, zorbalığın, kısaca sosyal, ekonomik düzensizliğin hâkim olduğu her toplumda o gün yazılmış kadar çağdaş ve değerlidir. Söyleyeceğini büyük çığlıklar atmadan sessizce söyleyen bir o* yundur. Çünkü, seyirci karşısına getirdiği kişiler inandırıcıdır, yaşar. Duygular, sahnedeki kişilerin olduğu kadar salonda oturan kişilerin de duygularıdır."

Ayni zamanda "Küçük Burjuvalar" oyununu sahneye koyacak bir rejisör olan Güner Sümerin bu kanısına biz, henüz oyunu görmediğimiz için, şu kadarını ekleyeceğiz: Kitap öylesine etkilidir ki, sahneye konmadan, sadece kitap olarak okunduğu zaman dahi insanı sarıp götürmektedir.

İlhami SOYSAL

Tüli'den haberler

Bu şıklık, başka şıklık!

Bu yaz, Moda Deniz Klübü çok rağbette. Her akşam bir parti, her Perşembe smokinli yemek. Cumartesi akşamlan da özel yemekler var. Geçtiğimiz hafta, tanınmış işadamlarından Nejat Eczacıbaşı ve eşi de yaz partilerini Moda Deniz Klübünde verdiler. İstanbullu işadamlarından çoğu biraraya geldi ve yukarda kokteyller içilirken. Başbakan Demirelin son konuşmaları üzerine yorumlar yapıldı. İzzet Çintav, Reşit Egeli, Halis Kaynar, Fahrettin Ulaş gibi tanınmış bankacıların, Fuat ve Refik Bezmenin, Koçların ve Eczacıbaşı kardeşlerin bulunduğu bu yemekte kadınların da çok şık olduğu tahmin edilebilir. Zaten İstanbulda, şıklıktan geçilmiyor. Fakat, İstanbulun şıklığı ne Parise, ne Londraya, ne de Roma şıklığına benziyor. Bu, İstanbula özgü bir şıklık. Demek ki, azgelişmiş bir memlekerin, enflâsyonist bir politikanın şıklığı böyle oluyor! Bütün kadınlar şıkır şıkır. Adeta, kocaların serveti, elbiselerde teşhir edilir gibi birşey. Eczacıbaşıların yemeğinde şıkırtısız kadınlar da vardı elbet. Meselâ, evsahibesi Beyhan Eczacıbaşı bunlardan biriydi.

Moda Klübü, Cumartesi akşamı da çok kalabalıktı. Fatoş Kipman ile Orhan Dirikin misafirleri güzel bir gruptular, pistin en neşeli danslarım da bu güzel grup yapıyordu.

İstanbul sosyetesinde modern dansları çok seven kadınlardan biri, Mehire Çizmeci. Gençkızlığındanberi dansı çok seven, caz müziğinin hayranı plan bu güzel kadının, klâsik güzelliğiyle tezad teşkil eden modern bir ritmi var.

Torunlu yürüyüşler

Yaz aylarını çok hareketli geçiren, kalabalık yerlerde görünmek için hiç bir fırsatı kaçırmayan, bu sebepten bazı eski DP'lileri güç durumlara düşüren eski Cumhurbaşkanı Celâl Bayar, akşam yürüyüşlerinden çok hoşlanıyor. Çiftehavuzlardaki pembe köşkün arka yolunda yapılan bu yürüyüşlerde Bayara, bazı akşamlar torunu Atillâ Bayar arkadaşlık ediyor. Köşk komşuları, bu "büyükbaba-torun" tablosunu seyretmeyi pek ilginç bulmuyorlar. Belki de artık kanıksamışlardır. Fakat büyükbaba ve torun arasındaki konuşmalara kulak misafiri olanlar, ilginç bir fikir ayrılığı hissediyorlar. Büyükbabanın, vaktiyle İstanbulun yakışıklı delikanlıları arasında özel bir yeri olan torununu meşhur politikasıyla ustaca "doktrine etme"

Nejat Eczacıbaşı ve konukları
Moda Deniz Klübünde hava var!

Mithatpaşa Tiyatrosu kurucuları birarada
"İsyancılar"

çabaları hiç bir karşılık görmüyor. Bu yüzden, zaman zaman torununa çok içerliyen Bayar, yolunu değiştirerek, akşam gezilerine yalnız devam ediyor. Pembe köşkten sızan haberlere göre, Bayarın çevresinde olup da fikirlerini destekliyenlerin sayısı çok fazla değil. Kızı Nilüfer Gürsoy ve damadından başka, öteki çocukları ve akrabaları Bayarı dinliyor ve konu değiştirerek, fikirlerini desteklemediklerini gösteriyorlarmış.

Bir tiyatro doğdu

Ankara Devlet Tiyatrosu sanatçılarından Beyhan Hürol, Ekmel Hürol, Gülyüz Tolga, Yalın Tolga, Erten Savaşçı ve Ziya Demirel, geçtiğimiz haftanın tonunda Devlet Tiyatrosundan istifa ettiler.

Meğer boşuna istifa etmemişlermiş. Ortaya, "Mithatpaşa Tiyatrosu" diye bir tiyatro çıkıverdi. Kurucuları: Ekmel Hürol, Beyhan Hürol, Alp Özbay.

Yenişehir Mithatpaşa Caddesindeki 51 numaralı binayı, tiyatro yazarı ve yüksek mühendis Nâzım Kurşunlu bir güzelce biçime sokmuş, olmuş size "Mithatpaşa Tiyatrosu" Kadro zengin. Günaydın Yaltırak, Osman Daloğlu, Hikmet Çam, Alev Tolga, Osman Gidişoğlu, Sermet Serdengeçti, Oktay Dener, Oya Öcalır da kadroda.

Tiyatronun ilk oynıyacağı eser ise. Recep Bilginerin "İsyancılar". İsyan edenlere uygun bir eser, değil mi?

Kort kraliçesi oldu

Ankaralıların yakından tanıdığı Selda Berzun, İstanbuldaki son tenis maçlarında "kort kıraliçesi" gibi bir şey oldu. Bir aralık mankenliği de deneyen Selda Berzun, bütün maçları ayrı bir kıyafetle seyrederek, maç meraklılarına bir de defile seyrettirdi.

Büyükadada bir kokteyl

Rıza Dervişin Büyükadada verdiği kokteyl, geçtiğimiz hafta İstanbulun şık ve güzel kadınlarını biraraya getirdi. Eski DP sosyetesinden İhsan Çavuşoğlu, sosyete edebiyatında hırçınlığı yüzünden kediye benzetilen Feyhan Yumer, geçen bahar estetik ameliyatla burnunu büsbütün güzelleştirdiği iddia edilen Ferhunde Verdi, Güler Erenyol, kocasından ayrıldıktan sonra büsbütün sıklaşan Muzaffer Erenus, İstanbuldan çok Parisin modasını tutan Zübeyde Aktay, Nizamdaki köşkün havuz başında bir yaz defilesi yaptılar. Yanık tenler, tek kollar, güzel taranmış saçlarıyla sosyetik defilenin havası öteki defilelerden çok farklıydı. İhsan Çavuşoğlu yine biraz keyifsizdi. Ya deniz dokunmuştu, ya da kızının başına gelenleri hâlâ hazmedememişti. Rıza Dervişin yakın arkadaşı, hatta işortağı Süreyya Ağaoğlunun misafirler arasında bulunmaması dikkati çekti. Herhalde, yakın dostlar ve ortaklar arasında da bazı anlaşmazlıklar olabileceğini akıllarına getirmiyorlardı.

Çekik prensesler

Yaz aylarını İstanbulda geçiren eski sultanlar, Hanzâde, Necla, Neslişah ve çocukları hiç bir yerde görünmüyorlar, davet edildikleri yerlere, kimin geleceğini araştırmadan gitmiyorlar ama, gözden uzak kaldıkları da söylenemez. Bizim toplumda hiç bir şey gizli kalmıyor, çok dar çevrelerde yaşayanların hikâyeleri bile kısa zamanda duyulabiliyor. Meselâ, Neslişah Sultanın kızı İkbalin Sadrettin Han ile evleneceğine ait söylentiler kısa zamanda duyuldu ve İstanbulun mavi kana meraklı çevreleri, bu söylentilerin gerçekleşmekten uzak olduğunu büyük bir yetkiyle iddia ettiler. Bu çevrelere göre, Sadrettin Han, güzel kadınlardan çok hoşlanırmış; eski eşi dünyanın en güzel kadınlarından biriymiş; şimdi arkadaşlık ettiği isviçreli kadın da çok güzelmiş, ama katolik olduğu için kocasından ayrılıp Sadrettin Han ile evlenemiyormuş. Yani prensesler nekadar çekik yaşarlarsa yaşasınlar, sosyete, onlara ait olayları hiç kaçırmıyor. Ama bu, galiba, dünyanın heryerinde böyle?

İki Şirinler

İstanbulda aynı adı taşıyan kadınlar pek çok, fakat Şirin Devrim ve Şirin Edin gibi benzerliği olanlar az. Şirin Devrim, tiyatromuzun meşhur bir kadını, malûm. Evlilikleri pek mutlu sayılmaz. Üçüncü kocasından sonra bir daha evlenmeyi de düşünmedi. Türkiyedeki tiyatro çalışmalarında hayâl kırıklığına uğrayınca, soluğu Amerikada aldı, vaktiyle tiyatro öğrenimi yaptığı ülkede şimdi öğretmenlik yapıyor. Şirin Edin ise tiyatronun sadece seyircisi; iyi, mutlu bir evkadını, çok çocuklu bir anne. Şirin Devrim ile benzerliği de medeni halinden çok, karakterinde. Her iki Şirin de çok şirin insanlar, bulundukları yere başka bir bava veriyorlar, konuşmaları, esprileri çok tatlı.

Geçtiğimiz hafta Kuruçeşmedeki Galatasaray adasının en şirin kadım, Şirin Devrimdi. Tenis Klübünün en şirin esprilerini de Şirin Edin yapıyordu. Şirin Edinin, evindeki çocuk bakıcısıyla ilgili hikâyeleri özellikle çok tatlı.

T İ Y A T R O

Fransa

Avignon'da Goethe

Tiyatro yazarımız Lûtfi Ayın Avignon Festivaline ait izlenimlerinin ikincisi aşağıdadır.

Qtuzaltı yıl önce birkaç gün geçirdiğim tek otelli küçük Avignon kasabası, şimdi, Rhone kıyısının en canlı, en kalabalık şehirlerinden biri olmuş. Maden sanayimden mensucat ve gıda sanayiine, kâğıt ve kundura fabrikalarından kimyasal maddeler fabrikalarına varıncaya kadar yeni çağların ekonomik gelişmelerine ayak uydurmuş 75 bin nüfuslu bir şehir. Ama bellibaşlı caddesi ve eski sokakları, çoğu XIV. yüzyıldan kalma yapıların, kiliselerin ve manastırların tarihî güzelliklerini bozacak bir "imar" salgınına kurban edilmemiş. Bu tarihî yapılar içinde en önemlisi de, 1309'dan 1370'e kadar Vatican'ın yerini almış olan Papalar Sarayı. Gotik taşra mimarisinin bu heybetli eserini vaktiyle gezerken, ziyaretçilere bir aktör edasıyla tiradlar çeken yaşlı -ve tarih meraklısı- bir müze muhafızını zevkle dinlediğimi hatırlıyorum. Otuzaltı yıl önce bize uzun uzun anlattığı o çıplak, yıkık - dökük "Şeref Avlusu"nda şimdi Jean Vilar, modern tekniğin en güzel açıkhava amfilerinden ve sahnelerinden birini kurdurmuş. Çelik borulardan örülmüş bir iskele üzerinde yükselen bu amfi, hafif plâstikten -rahat ve arkalıklı- koltuklarına 3200 seyirci alabiliyor.

Yaprakların bile kımıldamadığı çok sıcak bir Temmuz gecesi, bu sahne üzerinde seyrettiğimiz ilk oyun Goethe'nin, bizde değil, Fransada, hattâ Almanyada, pek bilinmiyen ve hiç oynanmıyan bir eseri oldu: "Duyarlığın Zaferi - Der Triumph der Empfindsamkeit". Fransada, şimdi ilk defa Avignon Festivalinde oynanan bu 6 tabloluk "dramatik kapris", romantizmin içerik bir hicvi. "Werther"den üç yıl sonra yazılmış, 1777'de Weimar'da oynanmış olan bu oyununda Goethe, istemeden ortaya çıkarmış olduğu aşın duyarlılık modasının gülünç yönlerini şahne ışıklarına çıkarıyor. Sevdiği güzelin -peşisıra her yere götürdüğü- kuklasına âşık olan -ve "canlı"smı "kukla"sına tercih eden- bir prensin fantastik öyküsünü, kır eğlencelerinin gözalıcı sahne hünerbazlıklarıyla süsleyerek, Rousseau hayranlarının kapıldıkları el değmemiş tabiat sevgisinin ince bir karikatürünü çiziyor.

Lavelli'nin zaferi

Zaman aşımına uğramış böyle bir oyunu bugünün seyircisine kabul ettirebilmenin tek yolu, eserdeki alay ve hiciv unsurlarını en iyi şekilde değerlendirmek ve temsilin bütününe bir yaz bayramının sürükleyici neşesini sindirebilmekle mümkündü. Oyunu sahneye koyan Jorge Lavelli, son yıllarda kendisinden çok söz edilen, bu arjantinli genç rejisör de öyle yapmış. Michel Raffaelli'nin -kazanılan başarıda çok büyük payı olan- nefis dekorları, o muazzam sahneyi bir renk deniziyle kaplayan balonları, kameriyeleri, şeffaf kostümleri içinde, yirmiden fazla oyuncu, keman ve flüt sesleri arasında dans ederek, şarkı söyliyerek bir karnaval havası yaratıyor, Shakespeare'in masal komedilerini hatırlatan, cünbüşlü bir oyun çıkarıyorlar. Bellibaşlı rollerde Alain Mottet (Kral) ile Françoise Brion (Kraliçe) ve Philippe Avron (Prens Ornaro) nun -canlandırdıkları kişilerle alay eder gibi- hesaplı aşırılıklarla bezenmiş tatlı oyunları, kalabalık sahnelerin sürükleyici muvmanlarına ayrı bir çekicilik kazandırıyor. Böylece, Festivalin açış oyunu olan Goethe'nin bu unutulmuş komedisi, Duyarğın Zaferi", Jorge Lavelli'nin zaferi oluyor. Oyun bittiği zaman kopan ve sonu gelmiyen alkışlar, 3000 seyircinin tempo tutarak adım tekrarladığı, arjantinli rejisör sahneye çıkmadan kesilmedi.

Ertesi sabah, bu güzel başarının sahibini daha yakından tanımak -ve dinlemek- fırsatı çıktı. "Times" adına Festivali izlemeğe gelmiş olan dostumuz Ossia Trilling'in arabasına atlıyarak, Avignon tepelerinde oturduğu bağ evine gittik. Bir asma çardağının altında, ondan fazla gazeteci etrafını sarmıştı. Jorge (Horge) Lavelli, otuzbeş yaşından da küçük gösteren, sevimli, bir delikanlı. Arjantinde küçük bir tiyatronun aktör - yöneticisiyken, Gençlik Tiyatroları Yarışmasında birincilik ödülünü kazanınca, Pariste kalmiş, ilk büyük başarısı da Gombrowicz'den sahneye koyduğu "Evlenme" olmuş. Şimdi, Paris sahnelerinin en gözde sahneye koyucularından biri.

Yeni görüşler

Jorge Lavelli, güney âmerikalıların tatlı ispanyol şivesiyle -ve rejilerine hakim olan coşkunlukla- konuşuyor :

"— Bütün üzüntüm, Avighon'da yeteri kadar prova imkânı, bulamamış olmamız. Goethe'nin oyunu çok hareketli, teferruatına kadar önemli ayarlanması gereken bir oyun. Çok serbestçe düşünülmüş, rahat, hoş, değişik üslûplara kaçmayı, bile göze alarak yazılmış bir fantezi. Açıkhavaya uygun düştüğü için üzerinde zevkle çalıştım. Ben de reji

Avignon Festivalinde "Duyarlığın Zaferi"
Goethe'nin kalemiyle "Werther"in hicvi

çalışmalarımı 'humanite'si olan sonsuz bir serbestlik içinde yapmak isterim. Bu serbestliği, umulmadık, beklenmedik reaksiyonlara, iç yaşamaya ulaşmak için zorunlu buluyorum.

Benim çalışma tarzım, iki esas unsur üzerinde toplanır: 'konuşma' ile 'davranış'ın hareket halinde birleşmesi. 'Konuşma' derken başka bir dil, başka bir ifade şekli aradığımı anlatmak istiyorum. Müzik ve Dans gibi. Tiyatro da yeni bir dil bulmalıdır. Yeni kelimeler değil, ama eski kelimelere yeni bir söyleyiş getirmelidir. Bu araştırmanın anlamı, bence, aktöre müzisyenin dilini benimsetmektir. Bir metnin müzikal kompozisyonu psikolojik yapısı kadar önemlidir. Bir oyun, herşeyden önce, seyredilen bir metindir: işitilen, anlaşılan, bakılan bir metin.

Araştırmalarımda, önce, metnin anlamını duyuracak susuşları, ritmleri, intonation'ları keşfetmeğe çalışırım. Sonra, ifade bakımından, kişiler arasındaki ilişkileri kuran duygu çatışmasının gücünü, şiddetini. Bir jest, kimi zaman uzun bir tiraddan daha ifadelidir. Aynı şekilde, kimi zaman bir haykırış, özel bir intonation, düşünce yoluyla varılacak bir gerçeği, yahut bir ruh halini, derhal ön plâna geçirebilir.

Ben aktörden, işin 'kolay'ına kaçmaması için, suni bir oyunla çalışmıya başlamasını isterim. 'Yapmacıkta da iyi yönleri vardır. İnsana eski formüllerden kurtulmak, kimi zaman da hiç beklenmedik ifade şekillerini bulmak fırsatını verir. Ama 'yapmacıkla 'sahte'yi kasdetmiyorum tabii Her intonation'un, her haykırışın, fısıltı halinde söylenen her cümlenin altında derin bir inanış yatmalı. Yapmacığın hakikati inanışta ve isyandadır. Hatta, belki de, sadece isyana inanışta.

Sahneye koyma işi. Tiyatroda, herşeyden önce mânevi, ahlâki bir sorumluluk yüklenmek demektir. Sahneye koyucu, kişiliğini şeffaf bir şekilde duyurarak, bütün bu araştırmaları yaptığı, bu sonuçlara varabildiği zaman, ancak o zaman faydalıdır, gereklidir. Aksi halde kendisinden pekâlâ kolayca vazgeçilebilir."

Unutulmaz bir "Medea"

Avignon'da gördüğüm ikinci oyun, Seneca'nın "Medea"sı oldu. Jean Vauthier'nin yeni adaptasyonundan oynanan bu yırtıcı tragedyanın müziğini yunanlı besteci Xenakis yapmış, rejisiyle dekorlarım da gene Jorge Lavelli ile dâhi dekoratörü Raffaelli.

Lavelli'ye göre, Seneca'nın "Medea"sı, aynı temayı işleyen tragedyaların en güçlü, en zalim ve en "beşerî" olanı. Euripides'in düşüncesini yakından izlemekle beraber eserine, aşırı duyguların keskinliğini son haddine vardıran varyantlar katmıştır. Özellikle, çocuklarını kendi elleriyle boğan Medea, bir tragedya kahramanı olarak, birbirine zıt duyguların -nefrette aşkındoruğunda, insanüstü bir boyut kazanır.

- Lavelli, Euripides'dekinin tersine, erkeklerden ibaret olan ve Medea'ya karşı Jason'u tutan Koro'ya, çok defa soyut bir karakter vermeğe özenen geleneği yıkarak, kesin davranışlarla, dramatik aksiyonun içinde daha anlamlı bir varlık kazandırmış. Böylece, akıl ve mantıkla ihtiras arasındaki, sürekli çatışma daha belirli bir şekil, eser de daha sarsıcı bir ifade almış. Ama bütün bunlar, başrolde Maria Casares'in, bu yaman sanatçının o kudretli oyununda, 3000 seyircinin nefesini kesen o derin iç yaşamasında, hele o harikulade sesinde antik tragedyanın asıl özünü bulmasa, bilmem, birşey ifade eder miydi? Sanmıyorum! O koca amfiyi yerinden oynatan bu unutulmaz "Medea" temsilinden çıkarken şuna inanıyorum ki Maria Casares, Marika Kotopulinin Ölümünden sonra, tragedyanın bu "kutsal canavar'ları için, dünya sahnelerinin eşine pek az rastlanan mucize kadınlarından biridir..

Bir yerli film çevriliyor
..el çabukluğu marifet

Türkiye

"Kapıldım gidiyorum..."

Bugün İstanbula turist olarak ayak basan bir yabancı, eğer sinemayla yakından ilgiliyse, herhalde, İstanbulun bütün tabiî güzelliklerini, tarihî zenginliklerini, turistik çekiciliklerini bir yana bırakacak, başka hiç bir yerde rast-; lıyamıyacağı bir hârikayı, türk sinemasını seyredecektir. Çünkü, yılda iki düzine filmde oynıyan başoyuncular, yılda üç düzine senaryo yazan senaryocular, yılda birbuçuk düzine film çeviren yönetmenler, üçbuçuk günde tamamlanan filmler, sinemayla ilgilenenlerin her yerde ve her zaman görebileceği hârikalardan değildir. Yabancının hayreti, Türkiyenin, dünyanın yılda en çok film çeviren dört-beş ülkesi arasında yer aldığını duyunca daha çok artacak; hele bu büyük yükün, kimi garajdan, kimi fırından bozma, sayısı yarım düzineyi aşmıyan stüdyolarda ve ilkel araçlarla meydana getirildiğini görünce, söyleyecek söz bulamıyacaktır. Tek bir film çevirmek için gecekondu yapımevleri kurmak, sermayesinin dörtte biri bile nakit olarak elde hazır bulunmaksızın filmin çevrilmesine başlamak, ödenmemiş bonolarla kendine elbise yaptıracağını söyliyen yıldızlara rastlamak gibi çok değişik ve zengin ayrıntılar da sinemayla ilgili yabancı turist için işin tuzu biberi yerine geçecektir. Sinemayla ilgili yabancı turist, bu hârika endüstrinin meydana getirdiği şeyleri de merak edip birkaçını seyrederse, herhalde, birçoğu için, "bu konuyu benim gözüm ısırıyor ama, nereden?" diye kendi kendine söylenecek, fakat cevabını kolay kolay veremiyecektir. Çünkü bu film kalabalığı içinde Chaplin'in "Limelight - Sahne ışıkları"ndan Raj Kapoor'un "Avare - Âvâre"sine, Capra'nın "Mr. Decds Goes to Town - Mr. Deeds şehre gidiyor"undan, Daniel Tinayre'nin "Le Ruffian - Külhanbeyi"nden Michael Curtiz'in "The Adventure's of Robin Hood - Ormanlar kralının maceraları"na, Charles Walters'in "Lüi"sine, Stenley Donen'in "Seven Brides for Seven Brotliers - Yedi kardeşe yedi gelin"ine, Charles Vidor'un "Gilda"sına, George Cukor'un "Born Yesterday - Dünkü çocuk"una, William Wyler'in "Roman Holliday - Roma tatili"ne, Bunuel'in "Suzana la perversa - Sokak kızı Suzana"sına... kadar, çoğu tanınmıyacak ölçüde kılık değiştirmiş filmlerin yerli versiyonlarına rastlıyacaktır. Bütün bu "kuru kalabalık", 18 yıldanberi film yapımının her yıl biraz daha artarak, ilk hikâyeli uzun filmin tamamlandığı 1917'den elli, yıl sonra, 1966'da yılda 229 filme varmasının sonucudur.

Sysiph çilesi

Sinemamızın bu modern Sysiph efsanesinin, 1948'de yerli filmler için girişilen yanlış koruma sistemiyle başladığı artık hemen herkes tarafından bilinmektedir. Fakat bu artışın, hızını ve sürekliliği sağlıyan tek etken yalnız bu değildir. Elli yıllık film yapımı onar yıllık dilimlere ayrılıp, şöyle topluca bakıldığında, bu durum kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Bu onar yıllık dilimin ilk üçü sırasında Türk si» neması varla yok arası bir şeydir: 1917-26 arasında yıllık film yapımı ortalaması 1.3, 1927-36 arası 1.0, 1937-46 arası 2.7'dir. Bu arada örneğin 1920, 1925-27, 1929-30, 1935-36 gibi hiç film çevrilmiyen yıllar da olmuştur.

1938'de sinemadan alman vergilerde yapılan ufak çapta bir indi-

rim, yapımda bir kıpırdanışa yol açmış, savaşın henüz ilk yıllarda fazla hissedilmiyen etkisinden dolayı film yapımında bir artış ortaya çıkmıştır: 1938'de 2, 1939'da 3, 1940'ta ilk defa 5 film gibi.... Fakat aynı yıldan itibaren savaşın ağırlığı duyulmıya başlayınca, film yapımı eski ağır temposuna dönmüştür.

Bugünkü film enflâsyonunun başlangıcı, bundan dolayı, İkinci Dünya Savaşı sonrasında yapılan ikinci vergi indirimine rastlamaktadır.1948'de belediye eğlence resminde yerli filmler lehine yapılan indirim, savaşın başında zaten buna benzer bir indirimle gelişmek eğilimi gösteren yerli film yapımcılığına büyük bir hız vermiştir. 1948'den itibaren 1954 ve 1956'daki bir ufak gerileme bir yana bırakılırsa, film yapımı büyük bir hızla çoğalmıştır. Öyle ki, elli yılın son iki onar yıllık diliminin ortalaması, önceki üç dilimin ortalamasıyla yanyana getirildiğinde, inanılmaz bir manzara gösterir. İlk üç dilimdeki 13, 1, 2.7'ye karşılık dördüncü on yıllık dilimde, yani 1947-56 arasında yıllık ortalama birdenbire 35.9'a, son dilimde, yâni 1957 - 66 arasında ise 128.8'ye yükselir. 1966 yılında Türkiye 229 filmle, Japonyanın 442, Hindistanın 322, Hong Kongun 300 filminden sonra film yapımında dördüncü şuayı alır.

Bir enflâsyondan öbürüne

Bu başdöndürücü artışın, yukarıda da belirtildiği gibi, yafana yanlış koruma sisteminden ileri gelmediği 1948'den sonraki film yapımı daha yakından incelendiğinde ortaya çıkmaktadır. Gerçekten de, 1948 deki vergi indirimiyle birlikte başlıyan normal artış, üç dört filmliktir -1958: 16, 1949: 19, 1950: 23-. 1950'den sonra ise birkaç yıl bu artış hızı yılda 10 ve 20'ye yaklaşır -1951: 31, 1952: 49-. Bu seferki tuzlanma 1950'deki iktidar değişikliği ve bununla başlıyan liberal ekonomi sisteminin ilk meyvasıdır.

Nitekim bununla, yani elliye yaklaşan film yapımıyla Türk sineması normal yapım gücüne erişmiş ve artık o civarlarda duraklamaya başlamıştır - 1953: 53, 1954: 51, 1955: 57, 1956:49 -.

1950'den sonraki liberal ekonomi sisteminin ikinci meyvası enflâsyon oldu ve mali-iktisadî alandaki bu enflâsyon, sinema alanında da kendini göstermekte gecikmedi. Nitekim enflâsyonun resmen tescili demek olan "4 Ağustos kararlarının alındığı 1958 yılından bir yıl önce film yapımı 49'dan 63'e sıçramıştı, hem de 1957'nin başında boş filmlerin yeni bir karara kadar kullanılmasının önlenmesi, bunun birkaç ay sürmesi, sonra da boş filmlerin sınırlandırılmasına rağmen... 1958'de ise film yapımı, birdenbire, yeni bir sıçrayışla 95'e çıkıverdi. Ağustos kararlarıyla doların 2.80 liradan 9 liraya yükselmesi, yabancı film ithalinin kotalara bağlanması, bu filmlerle ilgili borçların olduğu yerde üç katma çıkması, yabana filmlerin alabildiğine azalmasına yol açmıştı. Bunlardan boşalan yeri yerli filmlerle doldurmak için birçok fırsatçı, yerli sinemaya doluşuverdi. Yabancı filmlerin bedelindeki artış ileri sürülerek bilet fiyatlarının yükseltilmesi de yerli filmlere düşen kâr payım saten daha da çoğaltmıştı. Böylelikle yerli film yapımı dört yıl hep bu rakamlar civarında dolaştı -1958: 95. 1959: 95, 1960: 96, 1961: 97-.

Ses duvarım aşarken

Dört yıl bu rakamlarda ayak sürüyen Türk sinemasının 1962'de artık "ses duvarını aşma" denilebilecek bir hıza eriştiği görülüyor.

Çünkü film yapımı, bir yıl öncesinden 26 fazlasıyla, 123'e bu yılda erişmiş, 1963'te 9 gibi pek de önemli sayılmıyacak fazlalıkla 132'ye ulaştıktan sonra, 1964'te 24 fazlasıyla 156'ya, 1965'te 40 fazlasıyla 196'ya, nihayet geçen yıl 33 fazlasıyla 229'a varmıştır. Beş yıl içinde sinemamızda yıllık film yapımında 100'ü değil, 200'ü de aşmak gibi, görülmemiş bir olayın meydana gelmesi, tabiatiyle sadece 1948'deki yanlış koruma sistemiyle açıklanamaz. Bunda, önce, tıpkı 1958'de olduğu gibi, yabancı film ithalinde rastlanan güçlükler, hattâ buhranın etkisi vardır. Çünkü 1960'taki "27 Mayıs devrimi"nin ilk yıllarında, zaten eski birikmiş borçlardan dolayı sarsıntı geçiren yabancı film ithalciliği bir ara neredeyse duraklamış duruma geçmişti -yılda 350-400 yabancı film gelirken, 1960'ta 97 yabana film gelmiştir-. Fakat asıl önemli etken, 1948'deki yanlış koruma sistemi kadar zararlı sonuçlar doğuran bir vergilendirme sisteminin uygulanmaya başlamasıdır. Filmlerin giderlerinin beş yılda amorti, edilebileceğini kabul eden, bunu gittikçe azalan yıllık vergi dilimlerine bölen bu sistem, sinemacıları bu vergi dilimlerini her yıl ertelemek için gittikçe artan sayıda film yapımına yöneltmekteydi. Nitekim beş yıl içinde 100'den 200'e atlıyan film yapımındaki artışın çoğu da, "amortisman filmi" diye adlandırılan bu "vergi erteleyici film"lerden meydana gelmektedir.

Görülüyor ki, sinemamızdaki anormal yapım artışında en büyük pay, sinemacıların yanlış yol göstericiliğinin de etkisiyle zaman zaman alman yanlış iktisadî ve mali kararlardadır. Bunda da en büyük rolü, gerek sinemacıların, gerekse resmi görevlilerin, sinemanın kendine özgü apayrı yapısı bulunduğunu gözönüne hiç almamaları, daha doğrusu, bunu bilmemeleri oynamıştır.

Oysa sinemamızın bugün, kendini kaptırdığı frensiz gidişi ancak sinemanın özelliklerine uygun tedbirler önleyebilir. Bu tedbirler alınmadığı takdirde de frensiz gidiş ancak bir çöküntüyle duracaktır. Fakat o zaman bile, eski yanlışlara düşme mek için yeni tedbirlerin yine sine manın ve sinemamızın özelliklerin hesaba katması gerekecektir. Görü nen odur ki, böyle bir tedbir alma' hevesi de, gücü de ne sinemacılarımızda, ne de ilgili makamlarda vardır. Herkes sadece, mukadde çöküşün olmasını bekleyen seyir ciler durumundadır.

S P O R

Tenis

Ünlü raketler Ankarada,

Mc Millan, Fletcher, Hewitt, Mandarino, Koch gibi dünya tenisinin başlıca raketleri, geçtiğimiz hafta, Ankaranın bir avuç tenisseverine unutulmayacak bir ziyafet çektiler. Bugüne kadar hiçbir Ankaralı, böylesine güçlü tenisçilerin Ankaraya geleceğini düşünmemişti. Gerçi birçok defa Ankaraya, Ankara Uluslararası Tenis Turnuvası için misafir tenisçi getirilmişti ama, bunların hiçbiri, dünya çapında isim zevk oldu. Herşeyden önce, bu kadroyu bundan sonraki yıllarda bulmak şüpheliydi. Zira, Wünbledon Turnuvasının ardından dünyanın dört bir köşesinde düzenlenen uluslararası turnuvalara katılan ünlü tenisçiler, Beyrut Turnuvasının iptali sonucu Ankaraya getirilmişlerdi. Ortadoğu olayları yüzünden Beyruttaki turnuva yapılamayınca, misafir tenisçiler İstanbuldan doğruca Ankaraya geçmişlerdi. Bu, Ankaralı tenisseverler için büyük bir şanstı. Fakat..

Wimbledon'da bile en ünlü ra-

McMillan - Hewitt
Şöhretli raketler

yapmış şöhret değildi. Örneğin bir romen Tiriac, bir israilli Davidman, Ankaralıların anılarında büyük isimler olarak yer etmişlerdir. Oysa bu iki tenisçi, IX. Uluslararası Ankara Tenis Turnuvasına gelenler ayarında değildi. Bir O'Neill'in dışında, bu kadronun en zayıf elemana bile Tiriac'tan, Davidman'dan hayli üstün tenisçiydi.

Avustralya, Güney Afrika, Şili, Brezilya, İspanya, Fransa ve Hong Kongun 13 erkek ve 6 kadın tenis--isini seyretmek, Ankaralı sporseverler için gerçekten de büyük bir ketler arasında bulunan Mc Millan, Hewitt, Fletcher, Mandarino ve Koch'lu kadro ne yazık ki Ankarada beklenen ilgiyi görmedi. Ankara Tenis Klübü, büyük bir fedakârlığa girişmiş, tenisseverlerin kolay kolay seyredemeyecekleri tenisçileri Ankaraya kadar getirmişti ama, tribünler bomboştu. Hele çeyrek final karşılaşmalarıyla birlikte bu boşluk belirli olarak ortaya çıktı. Ankara Tenis Klübü santr-kortunun yalnız bir bölümü şöyle böyle doluyordu. Üstelik, seyredenlerin hemen hepsi de belirli kişilerdi.

Kısacası, Ankara Tenis Klübünün yetkilileri her yönden büyük fedakârlığa giriştiler, büyük paralar harcayıp ünlü tenisçileri Ankaraya getirdiler, gece - gündüz demeyip turnuvanın başarılı olması için çalıştılar ama, ne yazık ki, umduklarını bulamadılar. "Tenis sporunu hiç değilse biraz daha fazla sevdiririz" diye düşünenler, amaçlarına ulaşamamanın burukluğu içindeydiler.

Futbol

Transfer hikâyeleri

Geçtiğimiz haftanın sonunda Futbol Federasyonu tarafından yayınlanan bir bildiri, birçok klübü meraktan kurtardı, transfer ayından kalma anlaşmazlıkları bir bakıma çözdü. Her transferde olduğu gibi bu yıl da bazı futbolculara bir-iki klüp sahip çıkmış, bu yüzden klüpler. Federasyonun kararını beklemeğe başlamışlardı. Federasyon, bu anlaşmazlıklar için bir komite kurmuştu. Anlaşmazlıkları ilk defa bu komitenin karara bağlaması gerekiyordu. Oysa işin gerçek yönü değişince, komite üyeleri, kararı Federasyona bıraktılar. Çünkü komitede yer alanların çoğu hukukçuydu ve yönetmelikleri çok iyi bilen, gerektiği gibi uygulamak isteyen kimselerdi. Büyük klüplerin devamlı baskısı karşısında kalmak, üstelik bu baskıda Federasyonun ileri kişilerini de görmek, kurul üyelerini çekimser bir duruma getirmişti. Büyük klüpler kendi ağırlıklarım, il klüpleri de milletvekillerini, senatörlerini araya koyup günlerce kulis yapmışlardı. Örneğin bir, Diyarbakırlı Emin vardı. Geçen yıl PTT Klübüne transfer için gelmiş, amatör olarak 5000 lira almış, transferi olmamıştı. Aynı futbolcu bu defa yine PTT ile anlaşmış, üstelik sözleşme de imzalamıştı. Aradan birkaç gün geçince Eminin Kayserisporun teklifine "Evet" dediği ve amatör olarak fiş imzaladığı görüldü. PTT yöneticileri, bu futbolcudan artık fayda beklemediklerini, bu düşüncedeki bir futbolcuyu kendi klüplerinde barındırmıyacaklarını söylediler. Ancak, maddî zararları pahasına da olsa Emini, Kayserispora bırakmıyacaklarını da belirtmekten geri durmadılar.

Fakat PTT yöneticileri, bir-iki gün içinde karar değiştirmek zorunda kaldılar. Çünkü PTT. bir müesseseye dayanan bir klüptü. Kayserinin senatör ve milletvekilleri, Ulaştırma Bakanının kapısını a-

şındırmışlar, Ulaştırma Bakanı da PTT Klübü yöneticilerine gerekli emri vermişti. PTT'nin bütün yöneticileri memur olduklarına göre, bu emri yerine getirmemek imkânsızdı. PTT, hakkından vazgeçtiğini bidirmişti.

Kitabına uydurulan işler

Transfer anlaşmazlıklarının en önemlileri, Fenerbahçe ile PTT arasındaydı. Her yıl PTT'nin futbolcularına gözdiken Fenerbahçe, bu defa da Yavuz ve Levendi gözüne kestirmişti. Fenerbahçe önce, Haziran ayı içinde bu futbolcuları, amatör olarak, transfer etmek istedi. Levendin amatör transferi kısa bir süre içinde olmuş, Fenerbahçe Klübü, bu futbolcunun lisansını almıştı. Yavuzun transferi ise Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğünün Sicil Lisans bölümünce geri çevrilmişti. Çünkü Yavuzun dosyasında, "Transferi yasak" diye koskoca bir damga vardı. Futbol Federasyonu, genç ve amatör Millî Takım kadrolarındaki futbolcuların transferini yasaklamış, transfer yapamayacakların isimlerini bir listeyle Sicil Lisansa bildirmişti. Listede Yavuzun da adı vardı. Yavuz Şimşek, Genç Millî Takım kadrosunun futbolcusuydu.

Bu transfer yasağı üzerine Yavuz Şimşek derhal, nüfus cüzdanıyla birlikte Futbol Federasyonuna başvurdu ve "Geçen yıl bile Genç Millî Takımda usulsüz olarak oynatıldım. Benim yaşım büyüktür, beni Genç Millî Takım kadrosunda tutamazsınız" dedi. Bu durum karşısında yapılacak birşey yoktu, Yavuzun transferi açılmıştı.

Fenerbahçe Yavuzun işini hallederken, bu sefer Levendin durumu çatallaşmıştı. Çünkü Levende Beşiktaş ve PTT klüpleri de sahip çıkmışlardı. Levent, Fenerbahçeden sonra Beşiktaş adına amatör olarak fiş doldurmuş, bu da yetmiyormuş gibi, önce PTT ile, sonra Fenerbahçe ile ve üçüncü olarak da yine PTT ile, tam üç defa sözleşme imzalamıştı. Levendin durumu iyice karışmıştı. Gerçi yönetmeliklerin hükümleri açıkça ortadaydı, "bir transfer ayında birden,fazla klüple sözleşme imzalayan futbolcu, anlaşması süresince futbol oynayamaz"-dı, Levendin, yönetmelikler gereğin, ce futbol oynaması imkânsız görülüyordu ama. Fenerbahçenin sadece bu yönden maharetli başkam Faruk Ilgaz, "Biz Levendi oynatırız" diyordu. Kimbilir, Ilgaz belki de haklıydı. Yönetmeliker bu konuda kesin olmasına kesindi ama, Futbol Federasyonunun başında da bir Orhan Şeref Apak vardı! Yüzbinler alan futbolcuyu amatör diye yutturmasını bilen, 25 yaşındaki futbolcuyu göz göre göre Genç Millî Takıma koyan Orhan Şeref Apakın başında bulunduğu Federasyonun hükümler dışına çıkması şüphesiz ki imkânsız değildi.

Faruk Ilgaz, bu yönden hayli çaba gösterdi. AP'nin İstanbuldaki öncülerinden biri olan Faruk Ilgazın Levendin işi için Orhan Şeref A" paktan söz aldığı, günler öncesi söylenmeğe başlamıştı. Bu yüzden, PTT'nin yetkilileri, Federasyon toplantısından tam bir hafta önce umutlarını kestiklerini açıkladılar. Futbol Federasyonunun geçtiğimiz hafta Cumartesi günü yaptığı açıklama, bu bakımdan sürpriz sayılmadı. Sürpriz sadece, Levendin ceza kuruluna verilmiş olmasıydı. "Bravo Futbol Federasyonuna! Hiç değilse bu cesareti göstermiş" deniliyordu.

ARAŞTIRMA

Rus köylüsü

1922'lerdeki görüşüm

Takdir ettiğim pek çok kimse, ötedenberi bana, Rusya hakkında ne düşündüğümü sormuştur.

Memleketini hakkında, daha doğrusu, rus halkı ve bu halkın çoğunluğunu meydana getiren köylüler hakkında düşündüğümü söylemek, benim için üzücü birşeydir. Bu soruya cevap vermemek benim için daha iyi olurdu, fakat bu konuda susma hakkım kendimde bulamıyacak kadar çok şey gördüm ve hissettim. Yalnız, kimseyi ne suçlamak, ne de savunmak niyetinde olduğumun bilinmesini isterim. Ben sadece, izlenimlerimin biraraya gelmesinden ibaret görüşümü anlatmak istiyorum. Bir yargı, hiçbir zaman, mahkûm etme anlamı taşımaz. Düşüncelerimin yanlış olması da pekâlâ mümkündür. Doğrusu, böyle bir ihtimal beni hiç de üzmiyecektir.

İşin temeline inecek olursak, halk, nerenin balkı olursa olsun, aslında, daima anarşik bir elemandır ve daima, mümkün mertebe çok yiyip az çalışmak ister. Bütün haklar onundur, hattâ hiçbir göreve yaklaşmama hakkı da onundur.

Çok eski devirlerdenberi her türlü haktan yoksun olarak yaşamaya mahkûm edilmiş olması, halki, bu halin meşru ve anarşinin de tabiî birşey olduğuna inandırmıştır. Bu, Avrupanın öteki memleketlerine kıyasla, çok daha uzun ve haşin bir kölelik düzeninin baskısı altında yaşamış rus köylü kütleleri için kolaylıkla kabul edilebilecek bir görüştür.

Rus köylüsü, yüz yıllardanberi, ferdin iradesini ve hareket özgürlüğünü engelleme hakkına sahip olmıyan bir devletin, fert üzerinde ağırlığını, varlığını duyurmayalı bir devletin özlemini çekmektedir. İşte rus halkı, "herkesin eşitliğiyle beraber, ferdin sınırsız özgürlüğünü biraraya getirme" gibi imkânsız bir hayale kapılarak, Zaporog kazakları rejimi altında, bu tip bir devlet kurmaya çalışmıştır. Bugün bile, halen bu mezhebe mensup ruslar vardır ve bunlar, kalplerinin derinliklerinde, "dünyanın bir bucağında, bir yerde" var olduğuna inandıkları "Opone"un bu peri dünyasının hayalini beslerler. Bu öyle bir dünyadır ki, burada insanlar, kültürün yarattığı sana içinde kıvranan "Antechriat" şehrinin boş gururundan habersiz, sakin bir ömür sürmektedirler.

Toprak işçiliğini Tanrının bir belâsı telâkki eden ve "yer değiştirme" isteğiyle bunalmış durumda bulunan rus köylüsünde "göçebelik" ruhu henüz kaybolmamıştır. Seçilmiş bir yerde yerleşip, burayı kendi çıkarma göre değiştirebilmek, etkileyebilmek için gerekli mücadeleci irade onda yoktur veya, varsa da, çok az gelişmiştir. O, böyle birşeye karar verse de, kendisini bekleyen mücadele olumsuz ve çetin bir mücadeledir. Köy, kendisine yeni, özel, değişik birşey getirmek, vermek istiyenleri daima şüphe ve düşmanlık hisleriyle karşılar, onları çabucak bomboş hale getirip, bünyesinden atmağa bakar. Fakat köyün bu yenilmez, inatçı tutuculuğu ile karşılaşan öncülerin, bu mücadeleye dayanamıyarak, köyü kendiliklerinden bıraktıkları da çok rastlanan bir olaydır. Zaten gidecek yer de yok değildir. Rusyada, insanları sürekli olarak kendine doğru çeken, bomboş bir ova vardır.

Çok değerli bir tarihçi olan Kostomarov şöyle diyordu: "Devlete karşı muhalefet eğilimi zaten halkta mevcuttu, fakat coğrafi büyüklük yüzünden bu, aktif mücadele şeklinde değil, devlete karşı mükellefiyetlerden kurtulmak için, 'göç etme' şeklinde ortaya çıkıyordu."

Bu sözlerin söylenmiş olduğu günden bu yana rus ovasının nüfusu bir hayli artmış, coğrafi yüzey küçülmüş, fakat aşağıdaki atasözü ile en mükemmel şekilde ifadesini bulan bir psikoloji de yaşamakta devam etmiştir: "İşten kaçma, ama iş de yapma!"

Batılı ve rus

Batılı, küçük yaştan itibaren, daha ayaklan üzerinde durmaya başlar başlamaz, heryerde, atalarının dev eserleriyle karşılaşır. Hollandanın kanallarından, İtalyan riviyerasının tünellerine, Vezüvün üzüm bağlarına, İngilteredeki büyük eserlerden Silezyanın çok büyük fabrikalarına kadar bütün Avrupa, insanoğlunun örgütlenmiş iradesinin yarattıklarıyla kaplıdır. Bu, "tabut kuvvetlerini insanın hizmetinde kullanma" amacını görev edinen, saygıdeğer bir iradenin belirtisidir. Toprak, insanoğlunun elinde tuttuğu birşeydir ve insanoğlu onun hâkimidir. Batının çocuğu, işte, doğar doğmaz bu gıdayı almağa başlar ve insan olma değerini, iş saygısını, kendi kişisel önemini, a-

Maksim Gorki anlatıyor!

AKİS bu sayısında, ilgi çekici yeni bir yazı serisine daha başlıyor. En büyük rus yazarlarından biri olan Maksim Gorkinin kaleminden "Rus Köylüsü"nü anlatıyor.

Maksim Gorki, komünizme karşı sempatisini, bilhassa 1917 İhtilâlinden önce biç saklamamıştır. Leninin daima çok yakın arkadaşı kalmıştır. Leninin ölümünden sonra da Kremimin hâkimleri yazara tahammül etmişler, birçok çıkışına rağmen ona ilişmemişler, yahut ilişememişlerdir. Ancak, memleketi komünist olmadan komünizmi seven Gorki, bu rejimin tatbikatını gördüğünde hayal kırıklığına uğradığım belli etmiştir.

Maksim Gorkinin, ancak büyük sanatkârlara has bir samimiyet ve açık kalplilikle anlattığı rus köylüsü, komünizmin Rusyaya nasıl ve hangi şartlar altında hâkim olduğu konusuna da yeni bir ışık getirmektedir. Yazarın, rus köylüsünün tabiatındaki gaddarlığı belirten satırları orada cereyan etmiş, karşılıklı çok hadisenin beşeri bir izahıdır.

Herhalde okuyucularımız bu seriyi istifadeyle takip edeceklerdir.

Lev Tolstoy ve Maksim Gorki. Biri geniş toprakların, at ve sığır sürülerinin sahibi bir asilzade; öbürü hayat üniversitesinde yetişmiş, parasız ve mirassız bir rus köylüsü, ikisi de rus, ikisi de büyük üne sahip, Rus halkının yüzyıllar süren çilesi ve mistisizmi. Lehin gibi bir ihtilâlciyle birlikte, rus edebiyatını temsil eden devler de yetiştirmiştir.

talarının eserlerine bakarak, çalışma mucizesinin bir mirasçısı sıfatı ile duyar ve bütün bunları,, kendi varlığında geliştirir.

Böyle düşüncelerin, böyle duyguların, ve böyle değerlendirmelerin rus köylüsünde bulunması mümkün değildir. Ot ve kamış damlı köylerin dizildiği uçsuz bucaksız bir ova, insanları herşeylerinden boşaltıp, onlardaki her türlü isteği yok edecek, kemirici bir niteliğe sahiptir. Köylü, köy sınırından dışarıya çıkınca, çevredeki boşluğa bakar ve bir süre sonra, bu boşluğun kendi içine aktığını hisseder. Çevrede hiçbir yerde, çalışmanın ve yaratıcılığın sürekli izlerine rastlamak mümkün değildir. Peki ama, ya asillerin evleri? Onların hem sayıları azdır, hem de oralarda düşmanlar oturmaktadır. Ya şehirler? Onlar da çok uzaktadırlar. Sonra, kültür bakımından da köyden daha değerli değildirler. Evet, köylünün çevresinde uçsuz bucaksız bir ova vardır. Köylü, bu sıkıntılı toprakların merkezine, bir pranga mahkûmunun yapacağı işleri yapmak için atılmış, zavallı bir **"küçük** insan "dır. Ve işte o, her çeşit düşünme yeteneğini, o güne kadar sürdüğü hayatından tecrübe kazanmak, bir fikir edinmek olanağını öldüren bu "kayıtsızlık" duygusuyla doyar. Rus uygarlığının bir tarihçisi, köylüleri şu sözlerle anlatıyordu: "Bin tane vehim ve tam bir fikirsizlik".

İşte rus folkloru, baştanbaşa, bu acı yargıyı doğrular.

Köylü ve şehirli

Tabii, yaz mevsiminde, "muhteşem kırların canlı manzarası" güzeldir ve altını hatırlatır. Fakat sonbaharda çiftçi, gene o aynı çıplak, yırtılmış toprakla burunburuna gelir ve yeniden, bir pranga mahkûmu gibi çalışmağa koyulur. Ardından, altı ay sürecek olan çetin bir kış başlar. Toprak, göz kamaştırıcı beyazlıkta bir kefenle örtülmüştür. Fırtınalar şiddetli ve korkutucudur. İnsanoğlu, o kirli ve dar kulübesinde hareketsizlik ve sıkıntı içinde boğulur. Bütün çalışmalarından elinde kalan, sadece biraz saman ve, her kuşağın ömrü boyunca, yangınların üç defa yok ettiği, sazla örtülü bir izbedir.

İlkel tekniği içinde köy çalışması, gerçekten, son derece acı vericidir. Köylüler buna, "Rusyada acı çekme" sözünden mülhem olarak "sırada" derler. Elde edilen yoksul sonuçlarıyla birleştiği zaman, bu çalışmanın güçlüğü, köylüde "mülkiyet" duygusunu alabildiğine derinleştirir. Onu, işte, "mülkiyet"le ilgili günahları anlatan doktrinlere karşı ilgisiz bırakan şey de budur!

Şehirlinin çalışma hayatı değişik, sağlam've süreklidir. Cansız ve şekilsiz yeraltı madenlerinden o, aklı ile, hayret verici mükemmellikte, yaşıyan makineler ve araçlar meydana getirir. Şehirli, tabiatın gücünü yüksek amaçlarında kullanmasını bilmiştir ve şimdi bütün bunlar, kendisine, tıpkı Doğu masallarında Kral Salamonun cinleri gibi hizmet etmektedirler. Şehirli, gerçekten de, kendi etrafında, bir ikinci tabiat olan "akıl dünyası"m yaratmıştır. Değişik mekanizmalarda, eşyalarda, binlerce kitap ve tabloda o, kendi enerjisini görür. Her yerde onun hayâl ve umutlarının, aşkının ve kininin, şüphelerinin ve inançlarının izleri vardır. Gene her yerde onun,

dinmek bilmez bir fikir, şekil ve yeni aksiyon susamışlığı ile yanan ruhunun titreyişleri ve tabiat sırlarını çözüp, varlığın anlamına ulaşma özlemi hissedilir. O, devletin iktidarı altında olduğu halde, için için özgürdür. Zaten, bu fikir özgürlüğü sayesindedir ki o, hayatın modası geçmiş şekillerini yok edip, yerine yenilerini koyar. Bir aksiyon adamı olarak şehirli, kendisine acı verecek şekilde yoğun, günahkâr, fakat doluluğu sayesinde güzel bir hayat sağlamıştır. O, bütün sosyal hastalıkların, vücut ve ruh sapıklıklarının tahrikçisi, yalan ve ikiyüzlülüğün yaratıcısıdır ama, bütün günahlarını ve bütün cinayetlerini, bilerek veya bilmiyerek yaptığı hataları, hiçbir zaman tatmin olunmıyan kafasının en küçük hareketlerini korkunç bir açıklıkla görebilme, denetliyebilme yeteneğini veren "kendi kendini tenkit" mikroskobunun da mucididir.

Başkalarına ve özellikle kendine karşı büyük bir günahkâr olan bu insan, hiç şüphe yok ki, kendisini yok eden ve değiştiren, fakat aynı zamanda daima yenilenen acılara ve zevklere gebe eğilimlerinin kurbanıdır.

Tıpkı bedduaya çarpılmış Ahasverus gibi ,o da, geleceğin sonsuzluğuna, Cosmos'un kalbine doğru bir yere veya zamanla bugünkü yargı gücünün erişemiyeceği birşey yaratmak üçere, psiko-fizik enerjisinin ışınları ile doldurabileceği soğuk dünya boşluğuna doğru yönelir.

İçgüdü için, fikrin sadece işe yarar, yararlanılabilinir sonuçlar veren gelişmeleri önemlidir. Bu, açık ve küçültücü bir yalan da olsa, dikkate alınması gereken şey, yalnızca hayatın maddi yönünü, konforunu, dış görünüşünü zenginleştiren şeydir. Oysa ki, zekâ için yaratıcılık başlıbaşına bir önem taşır. Zekâ, tıpkı güneş gibidir, budaladır, karşılıksız çalışır.

Bolotnikof İsyanı

Rusyada vaktiyle bir İvan Bolotnikof vardı. Tuhaf bir kadere sahipti bu Bolotnikof. Çocukken, Moskova Krallığının sınırındaki şehirlere akın eden tatarlar tarafından çalınmıştı. Zamanla büyüdü, genç adam oldu ve tutsak diye türklere satıldı. Osmanlı yelkenlilerinde kürek çektikten sonra, Venedikliler kendisini satın aldılar. Bir siline de Cenevizlilerin asil cumhuriyetlerinde yaşadı, sonunda Rusyaya döndü.

Yıl 1606 idi. Moskovalı asilzadeler, becerikli Kral Boris Gadunovu zehirlemişler, kendine "Müthiş İvanın oğlu Dimitri" adım vererek Moskova tahtını ele geçiren ve mos-

İşte, uçsuz bucaksız, İnsanda devamlı bir yalnızlık hissi yaratan rus ovası. Arka plânda, Moskovanın kuleleri gözükmektedir. Yazları altın sarısı bir manzara gösteren bu topraklar, kışları kalın bir kar tabakasıyla örtülüdür. Rus köylüsünün haşin, gaddar, unutkan ve dayanıklı tabiatında bu sonsuz toprakların etkisi ve rolü bulunduğunu görmemeğe imkân yoktur. Merhametsiz bir tabiat, rus köylüsünü "acı vermekten zevk alır" hale getirmiştir.

İş takibine çıkmış bir rus köylü karı - koca, bir kanapede yanyana. Kalın elbiseler altında ağır ve sabırlı insanlar... Halkını çok seven Gorki bile, bu insanlar için "gaddar" sıfatını kullanmadan edememiştir. Her yemliğe kapalı rus köylüsünün bir büyük ihtilâli yapmış, yaşamış ve benimsemiş obuası, uzun ve derin incelemeleri gerektiren bir konudur.

kovalıların asyalı gelenekleriyle alay ederek, yüzlerine karşı, "Siz kendinizi dünyanın en doğru insanları sanıyorsunuz. Oysa ki siz hain, dejenere olmuş, komşusunu çok az seven ve ona hiçbir iyilik yapmak istemiyen kimselersiniz" diye bağıran esrarengiz, cüretkâr ve zeki genç adamı öldürmüşlerdi.

Onu öldürdüler ve çar olarak kendilerine, sahtekâr ve kurnaz Choiski'yi, Basile Prensini seçtiler. Sonradan, kendine "Müthiş İvanın oğlu" süsü veren bir başka sahte taht mirasçısı çıktı. Ve işte bundan sonradır ki Tarihte "Karışıklıklar" adı altında toplanan politika çözülmesinin kanlı trajedisi başladı. İvan Bolotnikof, kendisine, taraftar bir küçük birliğin komutanlığı görevini veren ikinci sahte taht mirasçısına katıldı, köylülere ve tutsaklara nutuk atarak, onlarla beraber Moskovaya yürüdü. Bunlar, "Asilleri öldürün! Onların kanlarını ve mallarını ellerinden alın! Zenginleri ve tacirleri boğun ve onların bütün servetlerini paylaşın!" diyorlardı.

İlkel bir komünizmin bu gibi çekici sloganlarıyla Bolotnikofa katılan onbinlerce tutsak, köylü ve serseri, kendilerinden çok daha iyi örgütlendirilmiş ve silâhlandırılmış olan Basile'in askerlerini defalarca bozguna uğrattılar. Moskovaya sardılar ve asilzadelerle tacirlerin kurdukları ordu tarafından, büyük zorluklarla püskürtüldüler. Köylülerin bu ilk güçlü isyanı, kanlar içinde bastırıldı. Bolotnikof, tutsak edildi. Gözleri oyulup suya atıldı.

Bolotnikofun adı, köylülerin hafızasından hemen siliniverdi. Onun hayatı da, yaptığı da, yapmak istediği de herhangi bir şarkıya veya lejanda geçmiş değildir. Ve genellikle, rus köylüsünün geleneksel masallarında 1602'den 1613'e kadar süren, tarihçilerin "itaatsizlik, otorite eksikliği, basiretsiz politika, madrabazlık, hilekârlık, hafiflik ve toplum ihtiyaçlarını gözönünde tutma yeteneğinden yoksunluk" devresi olarak söz ettikleri bu on yıllık kanlı karışıklıklara ait tek kelime yoktur. Bütün bunlar, rus köylüsünün geleneklerinde ve hatıralarında hiçbir iz bırakmamıştır.

Tarih hafızası bulunmayan halk

İtalyan lejandları, Fra Dolcino'nun anısını muhafaza ederler. Çekler, Jan Zizkayı bilirler. Aynı şekilde, alman köylüleri için Thomas Münzer, fransızlar için Jacqueri'nin kahramanları ve kurbanları birşey ifade eder: İngilizler Watt Tyier'in adını unutmamışlardır. Halkın arasında, bütün bu adamlara ait şarkılar,

lejandlar, masallar dolaşır. Rus köylüsü ise, kendi kahramanlarını, şeflerini, aşk, adalet ve intikam fanatiklerini tanımaz.

Bolotnikoftan elli yıl sonra, Don kazağı Stepan Riyazin, rus köylülerini, hemen hemen bütün Volga kıyılarında ayaklandırdı ve onların başına geçerek, Moskovaya yürüdü. Bolotnikofla aynı siyasi ve ekonomik eşitlik fikrini işliyordu. Çeteleri, üç yıla yakın bir süre, asilleri ve tacirleri boğdular. O, çar Aleksey Romanofun askerlerine karşı çarpışmalar yönetti. İsyan, bütün rus köylerini ayaklandıracak duruma gelmişti. Fakat Stepan Riyazin, sonunda yenildi ve kazığa vuruldu. Halkın belleğinde ona ait, iki veya üç şarkıdan başka birşey kalmamıştır. Bunların bile gerçekten halktan çıkıp çıkmadığı hâlâ şüphelidir. Bu şarkıların anlamlarına gelince, köylülerin, XIX. yüzyılın başındanberi bunların ne demek istediklerini hiç de bilmedikleri su götürmez.

Tarihçi S. F. Platanovun yazdığı gibi, "Kazakların, devlet rejimine karşı son direnişleri" olarak tanımlıyabileceğimiz, Büyük Katerina zamanında patlayan, Ural Kazaklarından Pugaçevin isyanı da bunlardan daha az yaygın ve daha az güçlü olmamıştır. Ne var ki Pugaçev de, köylülerin belleğinde, rus milletinin geçirdiği öteki, siyasi tecrübelerin bıraktığından fazla bir iz bırakmış değildir.

Bütün bunları anlatırken, tarihçinin "Karışıklıklar" devresi için

Lev Tolstoyun ölüm yıldönümünde rus halkı. Bolot nikofu, Riyazini, Pugaçevi hafızasında tutamıyan bu halk, sanata, sanat ve fikir adamlarına saygıda kusur etmemiştir. Bu, rus halkının bir özelliği olsa gerektir Zaten, bu halkı en iyi tanıyanlardan biri olan Maksim Gorki de, Lenin gibi liderlerin ancak böyle bir halkın içinden çıkabileceğini söylemektedir ki, hakvermemeğe imkân yoktur.

yaptığı tanımı tekrarlamak mümkündür:

"Bütün bu ayaklanmalar hiçbir değişiklik meydana getirmemiş; devlet mekanizmasına, anlayış, örf, âdet ve eğilimler bakımından herhangi bir yemlik katmamıştır."

Bu yargıya, rus milletini dikkatle incelemiş bulunan bir yabancının vardığı sonucu eklemek de yararlı olacaktır: Der ki yabancı, "Bu milletin tarih hafızası yoktur. Kendi geçmişini bilmemektedir ve hattâ, âdeta bilmek istememektedir."

Büyük Dük Serge Mihailoviç, bana, 1913'te, Romanofların hükümranlığının üçüncü yüzyılı kutlanıp, Çar Nikolanın Kostromada bulunduğu bir sırada, gene bir büyük dük olan ve birçok gerçekçi tarihî eserin değerli yazarı bulunan Nikola Mihailoviçin Çara, büyük köylü kütlesini göstererek, "Bunlar, aynen XVII. yüzyılda, Michel'i hükümdar olarak seçtikleri zamanda oldukları gibiler. Aynen öyleler! Bu, fena birşey! Sen ne dersin?" diye sorduğunu anlatmıştı.

Çar susmuştu. Onun, ciddi soruları her zaman susarak cevaplandırdığını söylerler. Bu, eğer kurnazlık değilse veya korkudan ileri gelmiyorsa, ona göre, akıllılıktır.

Acı çektirme zevki

Gaddarlık... İşte, bütün bir ömür boyunca beni şaşırtan, bana acı veren birşeydir bu! İnsan hainliğinin kökü nerededir? Bunun üzerinde ben, çok düşündüm ve şunu söylemek isterim ki, bugüne kadar hiçbir şey anlamadım, hâlâ da birşey anlıyamıyorum.

Çok zaman önce, "Gaddarlığın değişimindeki gelişme" gibi, gerçekten karanlık bir ad taşıyan bir kitap okumuştum. Örneklerini ustalıkla seçmiş olan yazar, uygarlığın gelişmesiyle birlikte, insanların, birbirlerine, gündengüne daha büyük bir moral ve fizik tutku içinde işkence ettiklerini ispatlıyordu.

Bu kitabı ben, öfke ile okudum, ama inanmak istemedim ve bu yıpratıcı sözleri çabucak unuttum.

Fakat şimdi, Avrupa Savaşının korkunç deliliğine ve İhtilâlin kanlı olaylarına tanık olduktan sonra, bu yıpratıcı sözleri gün geçtikçe daha iyi hatırlıyorum. Bununla beraber, şunu söylemeyi borç bilirim ki, rus gaddarlığı gelişmiş görünmemektedir, şeklinin değiştiğini söylemek zordur.

XVII. yüzyılın başlarında yaşamış olan bir araştırmacı, kendi zamanında şu işkencelerin yapıldığını anlatmıştır: Ağıza barut döküp tutuşturmak veya barutu aşağıdan vermek. Kadınların göğüslerini delip, onları, bu yaralardan geçirilen iplerle asmak...

1918 ve 1919'da, Don nehri çevresinde ve Urallarda aynı şeyler yapılıyor, örneğin erkekler, alt kısımlarına dinamit[1] yerleştirilerek havaya uçuruluyorlardı.

Nasıl ki espri, ingilizlere has bir özellikse, sanıyorum ki, özel bir gaddarlık, yani acıya karşı insan dayanıklılığını deneme, dayanma yeteneğini, hayatın devam etme der recesini ölçme isteği şeklinde beliren soğukkanlı gaddarlık da rus halkına has bir özelliktir.

Rus gaddarlığında şeytani bir incelik vardır. Onda, itina ile seçilmiş bir özellik hissedersiniz. Bu özelliği, psikoz veya sadizm gibi, aslında hiçbir anlam taşımıyan kelimelerle anlatmak mümkün değildir. Şu halde bu, bir alkol mirası mıdır? Hayır! Rus milletinin, alkolle, öteki/Avrupa milletlerinden daha fazla zehirlendiğini sanmıyorum. Gerçi rus köylüsünün aldığı alkolün, tâbi olduğu kötü beslenme şartları yüzünden, öteki memleketler halklarına kıyasla, kendisine fazlaca zarar verdiğini, ruhî yetenekleri üzerinde daha çok rol oynadığını söylemek mümkündür ama, bunu mübalâğa etmemek gerekir.

Bu incelmiş gaddarlık zevkine, martirlerin hayat hikâyelerinin sebep olduğunu düşünmek de mümkündür. Çünkü kaybolmuş rus köylerinde okur yazarların başlıca merakları, işkence gören kahramanların hayatlarını okumaktır.

Beyazlar mı, kızıllar mı?

Eğer bu gaddarlık, yalnızca insanların bozulmuş psikolojilerinin bir ifadesi olsaydı, bunlardan hiç söz etmemek de pekâlâ mümkündü. O takdirde bunu ele almak ahlâkçının değil, doğrudan doğruya psikiyatrın görevi sayılırdı. Fakat ben burada yalnızca, insan acısının kollektif bîr zevk aracı olarak kullanılmasından söz etmek istiyorum.

Sibiryada köylüler, Kızılorduya mensup tutsak askerleri, kazdıkları çukurlara başaşağı gömüyorlar ve bacakları dışarda bırakarak, çukuru yavaş yavaş toprakla doldurup, bacakların kıvranışlarından, en dayanıklıyı, işkence edilenlerin en güçlüsünü ve hangisinin en son olarak havasız kalıp boğulacağını tespit ediyorlardı.

Baykal kazaktan, gençlere, kılıç kullanmasını, tutsaklar üzerinde denemeler yaptırarak öğretiyorlardı.

Tambov bölgesinde ise, komünistleri sol ayaklan ve sol ellerinden ağaçlara mıhlıyarak, çok kötü şekilde işkence edilmiş bu insanların çektiği acıyı seyrediyorlardı.

Bir tutsağın karnım deşerek, onu ince barsağından bir telefon direğine mıhlıyorlar ve adamı, direğin etrafında dönmeye zorlıyacak şekilde döverek, ince barsağın yaradan dışarıya çıkışını seyrediyorlardı.

Kızıllar ise tutsak bir subayı çırılçıplak soyuyorlar, omuzlarından epolet sekimde deri parçalan çıkararak, yıldızlar yerine çivi batmyorlar ve subayın derisini yüzerken kayışının yerini çiziyorlardı. Buna "üniforma giydirmek" deniliyordu. Tabii, bu operasyonun büyük zamana ve sanata ihtiyacı vardı.

Buna benzer daha pek çok korkunç şeyler yapıyorlardı, fakat bu kanlı eğlenceleri daha fazla anlatmak miğdemi bulandırıyor. İşkence edenlerin en gaddarları hangileridir? Kızıllar mı, beyazlar mı? Muhtemelen, hepsi de aynı derecededir. Çünkü onlar da, bunlar da rustur. Zaten gaddarlıkta kimin daha ileri olduğu sorusuna tarihin cevabı kesindir: En faali, en gaddarıdır!

Gelenek Yazı

Rus köylüsü ve sefalet

Herkesin elindeki
Herkesin dilindeki

kitap

İSMET PAŞAYLA 10 YIL

Metin TOKER

3. cildi çıktı

1960 — 1961
YILLARI

Dördüncü baskısı yapılan 1. ve 2. ciltlerden mahdut miktarda mevcuttur.

BÜTÜN KİTAPÇILARDA

Genel dağıtım : Hürriyet Dağıtım A. Ş.
İstanbul dağıtım : Ünverdi Yayınevi